

**ГАДААДЫН ЗАРИМ ОРНЫ ШИНЖЛЭХ УХААНЫ САЛБАРЫН ТОГТОЛЦОО,
ШИНЖЛЭХ УХААНЫ АКАДЕМИЙН БҮТЭЦ, ЗОХИОН БАЙГУУЛАЛТ,
САНХҮҮЖИЛТ: МОНГОЛ УЛС БОЛОН ГАДААДЫН ЗАРИМ ОРНЫ
ТУРШЛАГА, ЭРХ ЗҮЙН ЗОХИЦУУЛАЛТ**

*Г.Билгээ, Ц.Болормаа,
Ө.Мөнхтунгалаг,
Б.Нандингэрэл*

АГУУЛГА

СУДАЛГААНЫ ХУРААНГУЙ

БНХАУ-ын ТУРШЛАГА.

- 1.1. Шинжлэх ухааны яамны чиг үүрэг
- 1.2. Шинжлэх ухаан академийн эрх зүйн байдал, бүтэц, зохион байгуулалт
- 1.3. Эрх зүйн орчин
- 1.4. Шинжлэх ухааны салбарын санхүүжилт

2. ОРОСЫН ХОЛБООНЫ УЛСЫН ТУРШЛАГА

- 2.1. Оросын Шинжлэх ухааны академийн эрх зүйн байдал
- 2.2. ОШУА-ийн удирдлагын тогтолцоо, зохион байгуулалтын бүтэц
- 2.3. ОШУА-ийн санхүүжилт
- 2.4. ОШУА ба төрийн бусад байгууллага хоорондын харилцаа

3.ЯПОН УЛСЫН ТУРШЛАГА

- 3.1. Шинжлэх ухааны салбарын төрийн байгууллагын бүтэц, чиг үүрэг
- 3.2. Боловсрол, соёл, спорт, шинжлэх ухаан, технологийн яамны харьяа бие даасан шинжлэх ухааны институт
- 3.3. Шинжлэх ухаан, технологийн салбарын төсвийн бодлого

4. БҮГД НАЙРАМДАХ ПОЛЬШ УЛСЫН ТУРШЛАГА

- 4.1. Польшийн ШУА-ийн бүтэц
- 4.2. Санхүүжилт

5.БНСУ-ын ТУРШЛАГА

- 5.1. Эрх зүйн зохицуулалт, чиг үүрэг бүтэц, зохион байгуулалт
- 5.2. Үндэсний шинжлэх ухааны академийн статус, санхүүжилт

АШИГЛАСАН МАТЕРИАЛ

СУДАЛГААНЫ ХУРААНГУЙ

Судалгааны хамрах хүрээ: Судалгаанд шинжлэх ухааны салбарын тогтолцоо, үйл ажиллагаа, шинжлэх ухааны академийн бүтэц, зохион байгуулалт, санхүүжилт зэрэг шалгуураар Япон, БНХАУ, ОХУ, БНСУ, Польш Улсыг сонгон судлав.

Судалгаанд сонгосон 5 улсаас БНХАУ, ОХУ, Япон, БНСУ зэрэг улсууд шинжлэх ухааны салбар өндөр хөгжсөн, шинжлэх ухааны ололт амжилтыг бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэлийн салбарт өргөн нэвтрүүлсэн, өрсөлдөх чадвар сайтай, салбарын бүтэц, зохион байгуулалт ойлгомжтой, төсвөөс шинжлэх ухааны салбарт оруулж буй санхүүжилт өндөр байна.

Харин Польш улсын хувьд салбарын тогтолцоо, түүн дотроо ШУА-ийн бүтэц, зохион байгуулалт бусад орны жишигт нийцэж байгаа боловч тус улсын төсвөөс шинжлэх ухааны салбарт олгож буй санхүүжилтийн ДНБ-д эзлэх хувь дунджаар **0.80** хувьтай байгаа бөгөөд энэ нь дунджаас доогуур гэсэн ангилалд багтаж байна. (*Дэлгэрэнгүйг судалгааны тайлангийн хэсгээс үзнэ үү*)

ШУ-ны салбарын санхүүжилт: Судалгаанд хамрагдсан улс орнуудыг төсвөөс шинжлэх ухааны салбарт олгож буй санхүүжилтийн ДНБ-д эзлэх хувиар нь авч үзвэл БНХАУ-**1.98**, Япон-**3.39**, ОХУ-**1.50**, БНСУ-**4.04** байна.

Монгол Улсын хувьд 2013-2016 он хүртэлх төсвийн гүйцэтгэл болон хүлээгдэж буй гүйцэтгэлээс үзэхэд улсын төсвөөс шинжлэх ухааны салбарт төсөвлөж буй нийт санхүүжилт нь дунджаар **0.16** хувьтай байна.

Судалгаанд хамрагдсан улс орнуудын төсвөөс олгож буй санхүүжилтийн үзүүлэлтийг харьцуулсан хүснэгтээр үзүүлэв.

Хүснэгт 1.

	2014 он (гүйцэтгэл) тэрбум ам.доллар		2015 он (Төсөвт тусгагдсан) тэрбум.доллар		2016 он (төсөөлөл) тэрбум.доллар	
	Мөнгөн дүн	ДНБ-д эзлэх хувь	Мөнгөн дүн	ДНБ-д эзлэх хувь	Мөнгөн дүн	ДНБ-д эзлэх хувь
БНХАУ	343.18	1.95%	372.81	1.98%	396.30	1.98%
ОХУ	53.52	1.50%	51.49	1.50%	50.98	1.50%
Япон	163.44	3.40%	164.59	3.39%	166.60	3.39%
Польш	7.53	0.80%	8.77	0.90%	9.08	0.90%
БНСУ	64.30	3.60%	74.53	4.04%	77.14	4.04%

Эх сурвалж: R&D Magazine. Winter2016

ШУА-ийн эрх зүйн байдал, зохион байгуулалт: Судалгаанд хамруулсан улс орны хувьд салбарын бодлого тодорхойлдог субъект нь захиргааны байгууллага буюу яам, холбогдох агентлаг, зөвлөл байна.

БНХАУ болон ОХУ-ын ШУА нь Засгийн газрын харьяа онцгой статустай байгууллага бол Польшийн ШУА нь Сайд нарын Зөвлөлийн тэргүүлэгч (ерөнхий сайд)-д ажлаа шууд хариуцан тайлагнадаг. БНСУ болон Японы ШУА нь холбогдох яамны харьяа “шинжлэх ухааны төв байгууллага” гэсэн онцгой статустай байна.

Япон улсын хувьд Шинжлэх ухаан, технологи, инновацийн зөвлөл гэх Засгийн газрын харьяа байгууллага нь улсын шинжлэх ухаан, технологи, инновацийн бодлого тодорхойлох бөгөөд ШУА түүнд санал өгнө. БНХАУ-ын хувьд шинжлэх ухаан, технологийн салбарын бодлогыг Шинжлэх ухаан, технологийн яам боловсруулна.

ШУА-ийн чиг үүргийн хувьд Засгийн газар болон бусад шийдвэр гаргах түвшний байгууллагад “зөвлөх” чиг үүрэгтэй байгаа нь нийтлэг бөгөөд БНХАУ-ын хувьд 2020 он хүртэлх ШУТ-ийг хөгжүүлэх төлөвлөгөөнд ШУА-ийн зөвлөмжийг төрийн бодлогод заавал тусгах замаар ШУА-аас үзүүлж буй “зөвлөх үйлчилгээ”-ний үр нөлөөг бодитой болгох тогтолцоо бүрдүүлэх зорилт дэвшүүлсэн байна. *(Дэлгэрэнгүйг судалгааны тайлангийн хэсгээс үзнэ үү)*

Монгол Улс: Улсын хэмжээнд шинжлэх ухааны салбарын харилцааг Монгол Улсын Үндсэн хууль, түүнд нийцүүлэн гаргасан салбарын гол хуулиуд болон бусад эрх зүйн актаар зохицуулж байна. Үүнд:

1. Шинжлэх ухааны академийн эрх зүйн байдлын тухай хууль (1996)
2. Технологи дамжуулах тухай хууль (1998)
3. Шинжлэх ухаан, технологийн тухай хууль (2006)
4. Инновацийн тухай хууль (2006)
5. Засгийн газрын тусгай сангийн тухай хууль (2006)
6. Шинжлэх ухаан, технологийн талаар төрөөс баримтлах бодлого (1998)
7. ШУТ-ийн мастер төлөвлөгөө 2007-2020 он (2007)
8. Төрөөс өндөр технологийн аж үйлдвэрийн талаар баримтлах бодлого (2010)
9. Үндэсний инновацийн тогтолцоог хөгжүүлэх хөтөлбөр 2008-2015 (2007)

Салбарын гол хуулиудын зохицуулалтаас үзэхэд шинжлэх ухааны салбарын аливаа үйл ажиллагаанд оролцогчдыг дараах байдлаар ангилж болохоор байна:

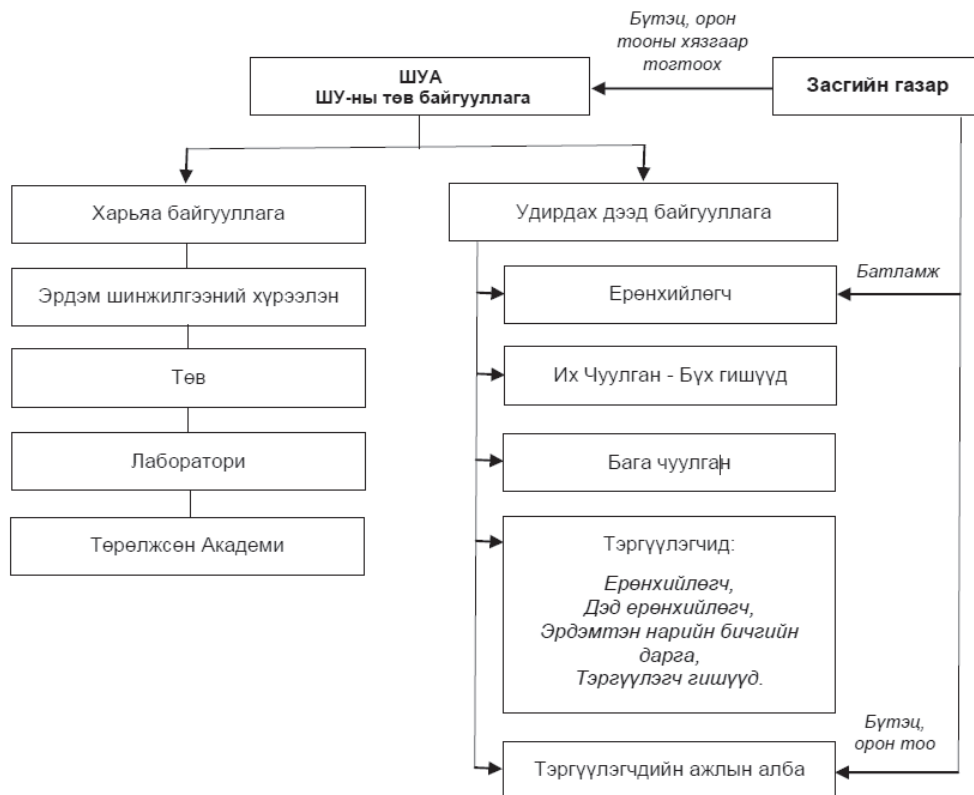
МОНГОЛ
СУДАЛГААНЫ САН

Хүснэгт 2.

№	Байгууллагын түвшин	Байгууллагууд	
1	Удирдлагын буюу Захиргааны	Засгийн газар	
		Холбогдох яамд	
		Яамны шинжлэх ухаан, технологийн зөвлөл	
		Агентлаг	
		Нутгийн захиргааны байгууллага	
2	Мэргэжлийн	1.Шинжлэх ухаан, технологийн үндэсний зөвлөл	
		2.ШУА:	Ерөнхийлөгч
			Их чуулган
			Бага чуулган
			Тэргүүлэгчид (Дэд ерөнхийлөгч, ЕНБД, Тэргүүлэгч гишүүд)
			Тэргүүлэгчдийн ажлын алба
		3.ШУА-ийн харьяа байгууллагууд (Эрдэм шинжилгээний байгууллагууд):	Хүрээлэн
			Төв
			Лаборатори
			Зохион бүтээх товчоо
			Туршилт, үйлдвэрлэл, үйлчилгээний бааз
			Төрөлжсөн академи
		4. Дээд боловсролын байгууллага, их, дээд сургууль	
		5. Шинжлэх ухаан, технологи, үйлдвэрлэлийн нэгдэл	
		6. Музей, Үндэсний номын сан	
		7. Эрдмийн зөвлөл	
		8. Шинжлэх ухааны парк	
3	Бусад	Төрийн бус өмчийн шинжлэх ухааны академи	
		Шинжлэх ухаан, технологийн сан	
		Иргэн	
		Аж ахуйн нэгж	
		Байгууллага	

Монгол Улсын ШУА-ийн эрх зүйн байдлыг тусгайлсан хуулиар зохицуулсан бөгөөд тус хуулийн 2 дугаар зүйлд “Шинжлэх ухааны академи /цаашид ШУА гэх/ нь тус улсад шинжлэх ухаан, тэргүүний технологийг хөгжүүлэх зорилго бүхий **шинжлэх ухааны төв байгууллага** мөн. Академи нь төрийн ивээлд байна” гэж заасан байна. ШУА-ийн Ерөнхийлөгч нь Ерөнхий сайдын шинжлэх ухааны зөвлөх байна.

Шинжлэх ухааны академийн эрх зүйн байдлын тухай хуулийн зохицуулалтаас үзэхэд ШУА-ийн бүтэц, зохион байгуулалт нь дараах байдалтай байна.

Зураг 1. ШУА-ийн бүтэц, зохион байгуулалт

Санхүүжилт: Холбогдох хуулиудын зохицуулалтыг нэгтгэн үзвэл шинжлэх ухааны салбарын санхүүгийн эх үүсвэр нь:

- ✓ улсын төсөв;
- ✓ орон нутгийн төсөв;
- ✓ төслийн хөрөнгө;
- ✓ өөрийн үйл ажиллагааны орлого;
- ✓ гадаад улс, олон улсын байгууллагаас олгосон хөрөнгө;
- ✓ хандив, тусламж;

✓ бусад эх үүсвэрээс бүрдүүлнэ гэж заасан байна. Мөн Засгийн газрын тусгай сангийн тухай хуульд ШУТС-нд олгох төсвийн хөрөнгийн хэмжээ ДНБ-ний 1.5%-аас багагүй байна гэсэн заалт байсан ч энэ зохицуулалтыг 2011 оны 12 дугаар сарын 23-ны өдрийн хуулиар хүчингүй болгосон байна.

ГАДААД ОРНУУДЫН ТУРШЛАГА

1. БНХАУ

БНХАУ-ын шинжлэх ухааны салбарын эрх зүйн орчин нь дараах хууль тогтоомжоос бүрдэнэ:

- ✓ Шинжлэх ухаан, технологийн дэвшлийн тухай хууль²⁸⁸
- ✓ Шинжлэх ухаан, технологийг дэлгэрүүлэх тухай хууль²⁸⁹
- ✓ Зохиогчийн эрхийн тухай хууль²⁹⁰
- ✓ Патентын тухай хууль²⁹¹
- ✓ Үндэсний байгалийн шинжлэх ухааны сангийн Үндсэн хууль²⁹²
- ✓ Үндэсний байгалийн шинжлэх ухааны сангийн журам²⁹³

Үндэсний байгалийн шинжлэх ухааны сангийн хөгжлийн арванхоёрдугаар таван жилийн төлөвлөгөө²⁹⁴ болон холбогдох бусад хууль тогтоомж байна.

1.1. Шинжлэх ухааны яамны чиг үүрэг

БНХАУ-ын Төрийн Зөвлөл (засгийн газар)-ийн харьяа Шинжлэх ухаан, технологийн яам (MOST), Хятадын Шинжлэх ухааны академи (CAS), Хятадын Инженерийн ухааны академи (CAE), Хятадын засаглалын академи (CAG) болон Үндэсний байгалийн шинжлэх ухааны сан (NNSF) зэрэг байгууллагуудыг хамруулсан тогтолцоотой байна.

Шинжлэх ухаан, технологийн яам нь:

- ✓ Шинжлэх ухаан, технологийн хөгжлийн бодлого, төлөвлөгөө боловсруулахад тэргүүлэх чиг үүрэгтэй ажиллах, холбогдох хууль тогтоомж, харьяа байгууллагуудын журмыг боловсруулах, хэрэгжилтийг хангах;
- ✓ Үндэсний суурь судалгааны хөтөлбөр, Үндэсний өндөр технологийн судалгаа хөгжлийн хөтөлбөр, Шинжлэх ухаан, технологийг идэвхжүүлэх хөтөлбөрийг боловсруулах;
- ✓ Нийгэм эдийн засгийн өсөлтийг хангах зорилгоор суурь судалгаа, хилийн судалгаа, нийгмийн үйлчилгээний судалгаа, цөм болон нийтлэг технологийн судалгааг зохион байгуулах;
- ✓ Шинжлэх ухаан, технологийн тусгай төслүүдийн бодлого боловсруулах болон том өөрчлөлтөд зөвлөгөө үзүүлэх, бусад байгууллагуудтай хамтран үнэлгээ хийх, баталгаажуулах;
- ✓ Нөөц хуваарилах (байгалийн) дэд бүтэц барьж байгуулахад шаардагдах судалгаа, үндэсний шинжлэх ухаан технологийн хөтөлбөр, үндэсний лабораторуудын төлөвлөгөөний биелэлтийг эмхэтгэх;

²⁸⁸ Law of the People's Republic of China on Progress of Science and Technology. 2007.12.29

²⁸⁹ Law of the People's Republic of China on Popularization of Science and Technology. 2002.06.29

²⁹⁰ Copyright Law of the People's Republic of China. 2004-12-27

²⁹¹ Patent Law of the People's Republic of China. 2005-01-05

²⁹² Constitution of National Natural Science Fund

²⁹³ Regulation of National Natural Science Fund

²⁹⁴ The 12th Five - Year Plan for the Development of the National Natural Science Fund

- ✓ Шинжлэх ухаан, технологийн төлөвлөгөөг бодлогын дагуу боловсруулах, хяналт тавих, өндөр технологийн загварын бүтээгдэхүүнийг их хэмжээгээр үйлдвэрлэх бодлогыг бусад байгууллагуудтай хамтран боловсруулах, үндэсний өндөр технологийн аж үйлдвэрлэлийн бүсийг удирдан чиглүүлэх;
- ✓ Ард түмний амьжиргааг сайжруулах зорилгоор хөдөө орон нутгийн болон нийгмийн дэвшлийг хангахад чиглэгдсэн шинжлэх ухаан, технологийн нөөцийг нэмэгдүүлэх бодлого боловсруулах;
- ✓ Аж ахуйн нэгж, их сургууль болон судалгааны хүрээлэнгүүдийн хамтын ажиллагааны уялдааг сайжруулах, шинжлэх ухааны нээлт, технологийн шинэ бүтээл хийх баталгаагаар хангах, аж ахуйн нэгжийн инновацийн чадавхыг сайжруулах бодлого гаргах;
- ✓ Эрдэм шинжилгээний байгууллагуудыг байгуулах, зохион байгуулалтын шинэчлэлийн санал гаргах, хяналт тавих;
- ✓ Шинжлэх ухаан, технологийн санг хянах, нягтлан бодох бүртгэлийн эцсийн тайлан, төсөв боловсруулах чиг үүрэгтэй;
- ✓ Шинжлэх ухаан, технологийн нөөцийг оновчтой хуваарилахад чиглэсэн гол бодлого, арга хэмжээг холбогдох байгууллагуудад санал болгох;
- ✓ Шинжлэх ухаан, технологийн багийн чадавхыг бэхжүүлэх, төлөвлөгөө гаргах, бодлогын санал боловсруулах, Үндэсний шинжлэх ухааны шагналын үнэлгээг гаргах;
- ✓ Шинжлэх ухаан, технологийг зуучлагч, технологийн зах зээл болон шинжлэх ухааныг дэлгэрүүлэх бодлого, төлөвлөгөө боловсруулах;
- ✓ Шинжлэх ухаан, технологийн үнэлгээ болон статистик мэдээллийг эрхлэх, зохистой хэмжүүрийг тогтоох;
- ✓ Шинжлэх ухаан, технологийн дипломатуудыг томилох, тэдгээрийн үйл ажиллагаанд хяналт тавих, орон нутгийн засаг захиргаа болон холбогдох байгууллагуудын олон улсын харилцааг чиглүүлэх, Шинжлэх ухаан, технологийн хамтын ажиллагааг хоёр талын болон олон талт сувгаар дамжуулан хөгжүүлэх, Хятад улсын тусламж, хөнгөлөлтийн бодлого боловсруулах;
- ✓ Төрийн Зөвлөлөөс өгсөн бусад үүргийг гүйцэтгэнэ.

1.2. Шинжлэх ухаан академийн эрх зүйн байдал, бүтэц, зохион байгуулалт

Хятадын Шинжлэх ухааны академи нь (цаашид ШУА гэх) 1920 онд үүсгэн байгуулагдсан Бэйпингийн шинжлэх ухааны академи болон Синицийн академид суурилан 1949 оны 11 дүгээр сард үүсгэн байгуулагдсан. Зохион байгуулалтын хувьд бие даасан, хараат бус, онцгой статустай байгууллага хэдий ч Төрийн зөвлөлд ажлаа шууд хариуцан тайлагнана. ШУА нь Хятадын байгалийн шинжлэх ухааны салбарын анхдагч академи байна.

ШУА нь бүтцийн хувьд:

- Академийн 6 салбар;
- Академийн 6 салбарын харьяаны мерит зарчимд суурилсан 104 судалгааны хүрээлэн;
- өөрийн шууд харьяаны 124 хүрээлэн;
- 5 их сургууль;
- дэмжлэг үзүүлэх хүрээлэнгүүд;
- 3 нэгж;
- 12 төлөөлөгчийн газар;
- 25 хуулийн этгээд;
- ШУА-ийн 22 хөрөнгө оруулалтын хувьцаат компанитай байна.

Бусад нэгж гэдэг нь:

- Компьютер, мэдээлэл, сүлжээний төв
- Үндэсний шинжлэх ухааны номын сан
- Хятадын шинжлэх ухааны өдөр тутмын сонины газар байна.

ШУА-ийн хүрээлэнгүүд болон бусад салбар хүрээлэн, нэгжүүд нь Хятад улсын 23 аймагт байрлана. ШУА-ийн энэхүү бүтэц, зохион байгуулалтыг зураглан үзүүлбэл дараах байдалтай байна.

Зураг 1. БНХАУ-ын Шинжлэх ухааны академийн бүтэц

ШУА-ийн удирдлага нь:

- *Ерөнхийлөгч*
- *Дэд ерөнхийлөгчид*
- *Тэргүүлэгчдийн хурлын дарга*

- *Тэргүүлэгчид*
- *Ерөнхий нарийн бичгийн дарга*
- *Ерөнхий нарийн бичгийн даргын орлогч*
- *Тэргүүлэгчдийн гүйцэтгэх хороо байна.*

ШУА-ийн 6 салбар нь:

- *Математик, физикийн салбар*
- *Хими технологийн салбар*
- *Амьдралын шинжлэх ухаан, анагаах ухааны салбар*
- *Эх дэлхий судлалын шинжлэх ухааны салбар*
- *Мэдээллийн технологийн шинжлэх ухааны салбар*
- *Технологийн шинжлэх ухааны салбар*

Мөн ШУА-ийн Ерөнхийлөгч, Тэргүүлэгчдийн даргын харьяанд түр хороо байх бөгөөд тэдгээр нь:

- *Боловсролын хороо*
- *Стратеги судлалын хороо*
- *Академийн ажлын алба*
- *Хөгжлийн стратегийн хороо байна.*

Эрх зүйн байдал: Шинжлэх ухааны академийн хүрээлэн болон голлох салбар байгууллага бүр нь бие даасан, хараат бус хуулийн этгээд байна. Хятадын шинжлэх ухааны академи нь иж бүрэн судалгаа, байгалийн шинжлэх ухааны хөгжлийн төв, технологийн шинжлэх ухаан болон өндөр технологийн инновацийн тэргүүлэх зэргийн байгууллага мөн.

Удирдлага: ШУА-ийн удирдлагын төв нь Бээжин хотод байрлах бөгөөд академи болон түүний хүрээлэнгүүд, харьяа байгууллагуудыг бүхэлд нь академийн Ерөнхийлөгч удирдана. ШУА-ийн хууль ёсны төлөөлөгч болон гүйцэтгэх удирдлага нь ШУА-ийн эрдэм шинжилгээний салбаруудын Тэргүүлэгчдийн хурал байна. ШУА-ийн ерөнхийлөгч нь ажлаа Төрийн Зөвлөлийн (засгийн газар) өмнө шууд хариуцан тайлагнана.

ШУА-ийн 12 төлөөлөгчийн газар нь хотууд болон ШУА-ийн хүрээлэнгүүд олноор төвлөрсөн газар байрлана. Эдгээр салбар нь орон нутгийн захиргааны байгууллагуудтай ШУА-ийг төлөөлөн харилцах бөгөөд тэдэнд зөвлөгөө болон бусад үйлчилгээ үзүүлнэ.

Ажилтан, албан хаагчид: ШУА-ийн хүрээлэнгүүд болон салбар хүрээлэнгүүд нь нийт 63.000 албан хаагч, 49.000 мэргэшсэн судлаачид, ойролцоогоор 19.000 “судалгааны профессор” болон “сурвалжлагч гишүүн профессор”-уудаас бүрдэнэ. Үүнээс ШУА-ийн мэрит зарчимд суурилсан нийгмийн шинжлэх ухааны 71 гадаад гишүүн, 744 гишүүн жинхэнэ гишүүн байна.

ШУА нь Үндэсний суурь судалгааны 270 гаруй хөтөлбөр хэрэгжүүлж байгаа бөгөөд энэ нь БНХАУ-ын Засгийн газраас хэрэгжүүлж буй нийт хөтөлбөрийн 32,5 хувийг эзэлж байна.

1.3.Эрх зүйн орчин

Шинжлэх ухаан, технологийн дэвшлийн тухай хууль-ийн дөрөвдүгээр бүлэгт шинжлэх ухааны судалгаа болон технологийн хөгжлийн хүрээлэнг үүсгэн байгуулах харилцааг дараах байдлаар хуульчилсан байна:

- Төрөөс шинжлэх ухааны судалгаа, технологийн хөгжлийн хүрээлэнгүүдийн тархацын ерөнхий төлөвлөгөөг боловсруулж, шинжлэх ухааны судалгаа, технологийн хөгжлийн тогтолцоог үүсгэн байгуулж, боловсронгуй болгох эрхтэй;

- Иргэн, бусад хуулийн этгээд, байгууллагууд хуулийн дагуу шинжлэх ухаан, технологийн судалгаа, хөгжлийн хүрээлэн байгуулах эрхтэй. Гадаадын байгууллага, иргэн нь Хятад улсын нутаг дэвсгэрт хуулийн дагуу дангаараа болон Хятад улсын иргэн, байгууллагуудтай хамтран шинжлэх ухаан, технологийн хүрээлэн байгуулах эрхтэй;

- Шинжлэх ухааны судалгаа болон технологийн хөгжлийн хүрээлэнгүүд нь технологийн тэргүүлэх чиглэлийн судалгааны, олон нийтийн эрх ашгийн тулд үйл ажиллагаа явуулдаг “шинжлэх ухаан, технологийн хүрээлэн”-г төрийн санхүүжилтээр байгуулж болно.

- Төрийн санхүүжилтээр байгуулагдсан хүрээлэнгүүдийг үрэлгэн, бүтээмж муутай байдлаас сэргийлэхийн тулд оновчтой, үр дүнтэй байдлаар дахин зохион байгуулна.

- Шинжлэх ухааны судалгаа, технологийн хөгжлийн хүрээлэнгүүд болон их дээд боловсролын байгууллагууд нь докторын дараах ажлын байр бий болгоно.

- Хүрээлэнгүүд нь гадаад улсад хуулийн дагуу өөрсдийн салбарыг нээж болно.

- Шинжлэх ухааны судалгаа, технологийн хөгжлийн хүрээлэнгүүд дараах эрхийг эдэлнэ:

- (1) хуулийн дагуу эрдэм шинжилгээний үйл ажиллагаа эрхлэх, оролцох;
- (2) холбогдох хууль журмын дагуу үйл ажиллагаа явуулах шинжлэх ухаан, технологийн төслийг бие даан тодорхойлно. Санхүү, бүтэц зохион байгуулалт, ажилтан шалгаруулах зэрэг дотоод асуудлаа хууль журмын дагуу бие даан шийдвэрлэх;
- (3) бусад шинжлэх ухааны судалгаа, технологийн хөгжлийн хүрээлэнгүүд, их дээд сургуулиуд, байгууллагуудтай хамтран судалгаа шинжилгээний үйл ажиллагаа явуулах;
- (4) олон нийтийн хандив, санхүүгийн тусламж авах;
- (5) хууль тогтоомжид заасан бусад эрх эдэлнэ.

- Шинжлэх ухааны судалгаа, технологийн хөгжлийн хүрээлэнгүүд нь өөрсдийн үйл ажиллагаанд хамаарах хуулийн хүрээнд судалгаа шинжилгээний үйл ажиллагаа эрхлэхдээ хууран мэхлэх, залилах, мухар сүсгийг түгээн дэлгэрүүлэхийг хуулиар хориглоно.

- Төрөөс санхүүжиж буй шинжлэх ухааны судалгаа, технологийн хөгжлийн хүрээлэнгүүдийн үйл ажиллагаа нь төрийн зорилго чиглэлд нийцсэн байх бөгөөд олон нийтийн эрх ашигт үйлчилнэ. Шинжлэх ухаан, технологийг сурталчлан таниулах байгууллагууд нь хуулиар хориглосноос бусад тохиолдолд олон нийтэд нээлттэй байна.

- Төрийн санхүүжилтээр байгуулагдсан шинжлэх ухааны судалгаа, технологийн хөгжлийн хүрээлэнгүүд нь тодорхой үүрэгтэй, шинжлэх ухаанч үнэлгээтэй, ил тод, нээлттэй, өндөр зохион байгуулалттай, стандартчилагдсан менежмент бүхий орчин цагийн үйл ажиллагаа, зохион байгуулалтын тогтолцоотой байна. Ерөнхийлөгч эсхүл бусад хүрээлэнгийн захирал нь шинжлэх ухаан, технологийн комисст зөвлөгөө өгөх, ажилтан, албан хаагчдад хяналт тавих, бусад хүрээлэнгүүдийн экспертүүдийг хүрээлэнгийн үйл ажиллагаа болон нийтийн хяналтыг хэрэгжүүлэхэд урьж оролцуулах, хүрээлэнгүүдийн захирлыг өрсөлдөөнт сонгон шалгаруулалтаар томилдог тогтолцоог бүрдүүлнэ.

- Төрийн санхүүжилтээр байгуулагдсан шинжлэх ухааны судалгаа, технологийн хөгжлийн хүрээлэнгүүд нь судалгаа шинжилгээ, технологийн нөөц баялгийг ашигтай, үр бүтээлтэйгээр хуваалцах, ашиглах механизмыг бүрдүүлнэ.

- Улсаас, төрийн мэдлийн бус байгууллагууд бие даан шинжлэх ухааны судалгаа, технологийн хөгжлийн хүрээлэн байгуулахыг дэмжиж ажиллах ба тэдний хууль ёсны эрхийг ашгийг баталгаажуулна.

Төрийн бус байгууллагуудын байгуулсан шинжлэх ухааны судалгаа, технологийн хөгжлийн хүрээлэнгүүд нь хуулийн дагуу улсаас санхүүжиж буй аливаа судалгаа шинжилгээний төсөл, хөтөлбөрүүдэд тэгш эрхтэйгээр оролцох, өрсөлдөх эрхтэй.

Ашгийн бус шинжлэх ухааны судалгаа, технологийн хөгжлийн хүрээлэнгүүд нь хуулийн дагуу холбогдох татварын хөнгөлөлт, чөлөөлөлтөд хамрагдах боломжтой байхаар зохицуулжээ.

Төрөөс аж ахуйн нэгжийн технологийн дэвшлийн талаар баримталж буй бодлого:

Шинжлэх ухаан, технологийн дэвшлийн тухай хуулиар төрөөс аж ахуйн нэгжүүдийн технологийн дэвшлийг дор дурдсаны дагуу зохицуулсан байна.

- Төрөөс технологийн шинэчлэлийн чиглэлээр хувийн хэвшлийн аж ахуйн нэгжүүд тэргүүлэх чиг үүрэгтэй оролцдог зах зээлийн баримжаатай тогтолцоог бий болгох, аж ахуйн нэгж болон шинжлэх ухааны судалгаа, технологийн хөгжлийн байгууллага, дээд боловсролын байгууллагын үйл ажиллагааг уялдуулах, аж ахуйн нэгж байгууллагуудын технологийн шинэчлэлийн үйл ажиллагаанд нь дэмжлэг үзүүлэх, технологийн шинэчлэлд аж ахуйн нэгжүүдийг тэргүүлэх үүрэгтэйгээр оролцох нөхцөлийг бүрдүүлнэ.

- Шинжлэх ухаан, технологийн төлөвлөгөөнд засгийн газар эсвэл мужийн түвшнээс дээш түвшний аж үйлдвэрийн хөгжлийн хэрэгцээ шаардлагыг тодорхойлж, холбогдох газруудаас томъёолсон аж үйлдвэрийн хөгжлийн бодлоготой уялдуулан тусгах.

- Шинжлэх ухаан, технологийн төлөвлөгөөнд тусгагдсан төслүүдийг шийдвэрлэх үед, Засгийн газар эсхүл аймгаас дээш түвшний холбогдох газрууд нь аж ахуйн нэгжүүдэд эдгээр төслүүдийг эхлүүлэхэд нь адил тэгш нөхцөлөөр өрсөлдөх боломж бүрдүүлэх; эдгээр төслүүдийг эхлүүлэхдээ шинжлэх ухааны судалгаа, технологийн хөгжлийн хүрээлэнгүүд, дээд боловсролын байгууллагуудтай хамтран зах зээлийн төсөөллийг тодорхойлсон төслүүдийг тэргүүн ээлжинд дэмжинэ.

- Төрөөс дараах чиглэлээр ажиллах аж ахуйн нэгжүүдийг дэмжинэ:
 - Шинжлэх ухааны судалгаа, технологийн хөгжлийн хүрээлэнгүүдийг дотооддоо бий болгох бол;
 - Аль нэг аж ахуйн нэгж шинжлэх ухааны судалгаа, технологийн хөгжлийн хүрээлэнтэй хамтран судалгаа, технологийн хүрээлэн байгуулах эсхүл дээд боловсролын байгууллага болон бусад байгууллагуудад судалгаа, хөгжлийг хариуцуулах бол;
 - Эрдэм шинжилгээний ажилчид, техникийн ажилтнуудыг элсүүлэх, сургалтад хамруулах, ажиллуулах бол;
 - Шинжлэх ухааны судалгаа, технологийн хөгжлийн хүрээлэн, дээд боловсролын байгууллага, мэргэжлийн коллеж, сургууль, сургалтын төвтэй хамтран мэргэжлийн техникч, өндөр ур чадвартай мэргэжилтнийг бэлтгэх, сургах болон их, дээд сургуулийн төгсөгчдийг тухайн аж ахуйн нэгжид ажиллуулах бол;
 - Хуульд заасны дагуу докторын зэрэг хамгаалсны дараа ажлын байраар хангах бол;
 - Ажилчдын дунд ур чадварын сургалт, технологийн шинэчлэл хослуулсан шинжлэх ухаан, технологийг дэлгэрүүлэх, хөтлөн явуулах, шинжлэх ухаан, технологийг түгээн дэлгэрүүлэх, тэдгээрийг олон нийтэд нээлттэй байлгах байгууламж эсхүл төв байгуулах бол тухайн аж ахуйн нэгжийн үйл ажиллагааг төрөөс дэмжинэ.

- Төр аж ахуйн нэгж байгууллагуудын R&D, технологийн инновацийн оролтыг нэмэгдүүлэх, бие даан хэрэгжүүлэх судалгаа, хөгжлийн сэдэв хүрээг тодорхойлох болон технологийн шинэчлэлд нэвтрэх боломжийг нэмэгдүүлэх дэмжлэг үзүүлнэ.

- Төрөөс технологи эзэмших, шингээх, дахин бүтээх чиглэлээр аж ахуйн нэгжүүдэд дэмжлэг үзүүлнэ.

- Шинэ технологи, бүтээгдэхүүн, техникийг хөгжүүлэх чиглэлээр хөрөнгө оруулсан аж ахуйн нэгжүүдийн судалгаа, хөгжлийн зардлыг холбогдох хууль тогтоомжийн дагуу шинжлэх ухаан, технологийн хөгжлийн судалгаанд ашигласан аж ахуйн нэгжийн багаж хэрэгсэл, тоног төхөөрөмжийн элэгдлийг тооцон, татварын өмнөх орлогоос хасч тооцно.

- Төрөөс Засгийн газрын тусгай сангаас ААН-ийн бие даасан судалгаа, хөгжлийн шинэчлэл болон үйлдвэрлэлийн ололт амжилтад хэрэглэхээр авсан зээлд баталгаа гаргах, хүүгийн хөнгөлөлт олгоно.

- Бодлогод чиглэсэн санхүүгийн хүрээлэнгүүд өөрсдийн үйл ажиллагааны хамрах хүрээнд Засгийн газраас дэмжиж буй бие даасан инновацийн төсөлд тусгай нөхцөл санал болгоно.

- Төрөөс хөрөнгийн зах зээлийг сайжруулах, бие даасан инноваци, шинэ болон өндөр технологийг дэмжих механизмыг бүрдүүлэгч ААН-д хөрөнгийн зах зээлийн давуу талыг ашиглан хөгжих нөхцөлөөр хангана.
- Төрөөс анхдагч төслүүдийг хэрэгжүүлэхэд хөрөнгө оруулалтыг чиглүүлэх Засгийн газрын бус сан байгуулахад дэмжлэг үзүүлнэ.
- Дараах аж ахуйн нэгжүүд холбогдох хууль журмын дагуу татварын хөнгөлөлт эдэлнэ:
 - судалгаа, хөгжлийн болон өндөр, шинэ технологийн бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэл эрхэлдэг аж ахуйн нэгж;
 - жижиг, дунд аж ахуйн нэгжүүдийн хэрэгжүүлсэн өндөр болон шинэ технологийн анхдагч төслүүдэд хөрөнгө оруулагч аж ахуйн нэгж;
 - хууль тогтоомж, захиргааны журамд заасны дагуу шинжлэх ухаан, технологийн дэвшилд холбоотой бусад аж ахуйн нэгж.
- Төрөөс судалгаа, хөгжил, шинжлэх ухаан, технологийн зуучлалыг хөгжүүлэх, олон нийтийн платформ барихад дэмжлэг үзүүлнэ.
- Судалгаа, хөгжлийн аж ахуйн нэгжүүдийн эзэмшиж буй оюуны өмчийн эрхийг төр хамгаална.
- Аж ахуйн нэгж өөрсдийн оюуны өмчийг хэрэглэх, оюуны өмчийн эрхээ хамгаалах, зохион байгуулах болон бие даасан шинэчлэл хийж, зах зээлийн өрсөлдөөнд оролцох чадварыг тасралтгүй нэмэгдүүлнэ.
- Төрийн өмчит аж ахуйн нэгж нь технологийн шинэчлэлд тохирсон хуваарилах тогтолцоо бүрдүүлэх, урамшуулах болон хязгаарлах механизмыг сайжруулна.
- Төрийн өмчит аж ахуйн нэгжийн удирдах албан тушаалтан нь аж ахуйн нэгжийн технологийн үйл ажиллагаанд хариуцлага хүлээнэ. Төрийн өмчит аж ахуйн нэгжийг шинэтгэлд оруулж, тэдгээрийн шинэчлэгдэх болон инновацийн ололт амжилтанд хүрэх чадварыг нэмэгдүүлэхийг аж ахуйн нэгжүүдийн удирдах албан тушаалтныг үнэлэх гүйцэтгэлийн үнэлгээнд тусгана.
- Орон нутгийн захиргаа эсвэл мужийн түвшнээс дээш, тэдгээрийн холбогдох газар, хэлтсүүд нь аж ахуйн нэгжийн технологийн үйл ажиллагааг урамшуулахад туслах шударга өрсөлдөөн бүхий зах зээлийн орчныг бий болгоно.
- Төрийн зөвлөлийн холбогдох газар хэлтсүүд болон Төв Засгийн газрын хүрээнд аймаг, бие даасан бүс нутаг, орон нутгийн засаг захиргаа нь аж үйлдвэр, санхүү, эрчим хүч, байгаль орчныг хамгаалах бодлогуудыг баталснаар аж ахуйн нэгжүүдэд судалгаа хийх, шинэ технологи, бүтээгдэхүүн, арга техникийг хөгжүүлэх, технологийн өөрчлөлт, тоног төхөөрөмжийн шинэчлэл явуулах, хоцрогдсон тоног төхөөрөмж, техникийг устгах, хуучирсан техник бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэлийг зогсоох чиглэлийг өгөх зэргээр технологийн дэвшлийг хэрэгжүүлж буй аж ахуйн нэгжүүдийг төр бодлогоор дэмжинэ.

1.4 Шинжлэх ухааны салбарын санхүүжилт

БНХАУ-ын шинжлэх ухааны салбарын төсөв жилээс жилд тасралтгүй өсөх хандлагатай байгаа бөгөөд 2020 он хүртэлх инновацийн төсвийг тодорхой төсөвлөсөн байгаа тухай Шинжлэх ухаан, технологийн яамны танилцуулгад дурьджээ.

Хятадын шинжлэх ухааны судалгаа, хөгжлийн (R&D) нийт зардал 2009 онд 580.2 тэрбум юань буюу 87 тэрбум ам.доллар байсан бөгөөд энэ нь шинжлэх ухааны салбарын төсвийн хөрөнгө оруулалтаар дэлхийд хамгийн өндөрт тооцогддог АНУ, Япон, ХБНГУ-ын дараа 4 дүгээрт орсон үзүүлэлт гэж Хятадын Үндэсний статистикийн хорооноос мэдэгдсэн байна. Харин энэ тоо 2012 онд 163 тэрбум ам.доллар болж өссөн бөгөөд энэ нь ДНБ-ний 1.98 хувьтай тэнцэж байжээ.

2009 оны судалгаа, хөгжлийн (R&D) нийт зардал (580.2 тэрбум)-ын 27 тэрбум юань нь суурь судалгаанд, 73 тэрбум юань нь хавсарга судалгаанд, 480 тэрбум юань нь шинжлэх ухааны туршилт, хөгжлийн судалгаанд зарцуулагдсан байна.

Хятад улсын судалгаа, хөгжлийн (R&D) хөрөнгө оруулалт тасралтгүй нэмэгдэж байгаа ч энэ нь ДНБ-ний 1.7-1.9 хувьтай байгаа бөгөөд дэлхийн тэргүүлэх зэрэглэлийн улс орнуудаас 3 орчим хувиар хоцорч явна гэж ҮСХ-оос гаргасан байна. Иймд Хятадын шинжлэх ухааны академи нь 2020 хүртэл 7 зорилт хэрэгжүүлэхээр төлөвлөж байна. Үүнд:

1. Стратегийн гол чиглэл болох сансар судлал, мэдээлэл, эрчим хүч, далай судлал болон эрүүл мэндийн салбарыг хамарсан цөм технологийн нээлт хийх;
2. Материал судлал, хими, физик, математик, дэлхий судлал, одон орон судлал болон амьд бие судлал дахь суурь судалгааг оновчтой болгох, дэмжих;
3. Хятадын ШУА-ийн 1/3-ийг шинэчлэн, чадавхыг сайжруулах замаар өрсөлдөх чадвартай, нөлөө бүхий дэлхийн хэмжээний байгууллага болгох;
4. Салбарын ажилчдын чадавхыг дэмжиж тусгайлан 2000 ахлах эрдэм шинжилгээний ажилтан, 3000 тэргүүлэх эрдэм шинжилгээний ажилтан бэлтгэх, 120.000 оюутан төгсгөх;
5. ШУА-ийн бүс нутгийн судалгаа, хөгжлийн (R&D) хамтын ажиллагааны сүлжээ байгуулах замаар улс орон даяар суурь судалгааг хөгжүүлэх, судалгааны үр нөлөөг сайжруулах;
6. Үндэсний түвшний шийдвэр гаргагчдад үзүүлдэг зөвлөх үйлчилгээг илүү нөлөөтэй болгох;
7. Дэлхийн шинжлэх ухаан, технологийн үйл ажиллагаанд идэвхтэй оролцох замаар олон улсын шинжлэх ухаан, технологийн төлөөлөл болох, бүсийн ШУТ-ын хамтын ажиллагаанд тэргүүлэх эсхүл гол тоглогч байх гэсэн зорилго дэвшүүлэн ажиллаж байна.

2. ОХУ

2.1. Оросын Шинжлэх ухааны академийн эрх зүйн байдал

Оросын шинжлэх ухааны академи²⁹⁵ /цаашид ОШУА/ нь Оросын Холбооны Улсын шинжлэх ухааны дээд байгууллага бөгөөд байгалийн болон нийгмийн шинжлэх ухааны салбарт суурь судалгаа хийх улсын тэргүүлэх төв юм.

Оросын Холбооны Улс /цаашид ОХУ/-д шинжлэх ухааны байгууллагын эрх зүйн байдлыг дараах үндсэн эрх зүйн баримт бичгүүдээр зохицуулж байна. Үүнд:

1) *Шинжлэх ухаан, төрийн эрдэм шинжилгээ-техникийн бодлогын тухай хууль*²⁹⁶ /цаашид Шинжлэх ухааны бодлогын тухай хууль/ нь 1996 онд батлагдсан бөгөөд эрдэмтэн судлаачид, шинжлэх ухаан, технологийн үйл ажиллагаа, төрийн байгууллагууд, шинжлэх ухаан, техникийн бүтээлийг хэрэглэгч, тэдгээрийн хоорондын харилцаа, төрийн зүгээс инновацийн үйл ажиллагаанд дэмжлэг үзүүлэхтэй холбоотой харилцааг зохицуулна.

2) *Оросын Шинжлэх ухааны академи, төрийн шинжлэх ухааны академийг шинэчлэн зохион байгуулах болон Оросын Холбооны Улсын зарим хуульд өөрчлөлт оруулах тухай хууль*²⁹⁷ /цаашид ОШУА-ийн тухай хууль/ нь 2013 онд батлагдсан бөгөөд ОШУА-ийн эрх зүйн байдал, бүрэн эрх, чиг үүрэг болон түүний удирдлага, санхүүжилтийн эрх зүйн үндсийг зохицуулна.

3) *Холбооны төрийн төсөвт байгууллага Оросын шинжлэх ухааны академийн дүрэм*²⁹⁸ /цаашид дүрэм/ нь ОХУ-ын Засгийн газрын 2014 оны 589 дугаар тогтоолоор батлагдсан бөгөөд ОШУА-ийн үйл ажиллагааны үндсэн чиглэл, зорилго, түүний гишүүнчлэл, удирдлага, бүтэц, санхүүжилтийн асуудал болон бусад төрийн байгууллагатай хамтран ажиллах харилцааг зохицуулна.

Шинжлэх ухааны бодлогын тухай хуулийн 6-д зүйлд “ОШУА-ийн онцгой эрх зүйн байдлыг хуулиар тогтооно” гэж заасан. Мөн ОШУА-ийн тухай хуулийн 2-т ОШУА-ийг холбооны төрийн төсөвт байгууллага мөн бөгөөд ОХУ-ын Засгийн газарт хамаарна гэсэн байна. Байгууллагын дүрмийг ОШУА-ийн Бүх гишүүдийн хурал /БГХ/-аар баталж, Засгийн газар батламжилна.²⁹⁹

2013 онд ОШУА-ийн тухай хуулиар ОШУА-ийг шинэчлэн зохион байгуулж, тус академид Оросын Анагаах ухааны академи, Оросын Хөдөө аж ахуйн шинжлэх ухааны академийг нэгтгэжээ.³⁰⁰

ОШУА зорилго, чиг үүргээ хараат бусаар хэрэгжүүлнэ. Төрийн бүх байгууллагууд болон түүний удирдлагын зүгээс ОШУА-ийн эрдэм

²⁹⁵ РАН - Российская академия наук.

²⁹⁶ Федеральный закон от 23.08.1996 N 127-ФЗ(ред. от 23.05.2016)“О науке и государственной научно-технической политике”(с изм. и доп., вступ. в силу с 01.01.2017). Эх сурвалж: www.consultant.ru. 2017.01.18.

²⁹⁷ Федеральный закон от 27.09.2013 N 253-ФЗ "О Российской академии наук, реорганизации государственных академий наук и внесении изменений в отдельные законодательные акты Российской Федерации". Эх сурвалж: www.consultant.ru. 2017.01.18.

²⁹⁸ Постановление Правительства Российской Федерации от 27 июня 2014 г. № 589 "Об утверждении устава федерального государственного бюджетного учреждения "Российская академия наук". Эх сурвалж: www.ras.ru. 2017.01.18.

²⁹⁹ ОШУА-ийн тухай хуулийн 3-р зүйл.

³⁰⁰ ОШУА-ийн тухай хуулийн 18-р зүйл.

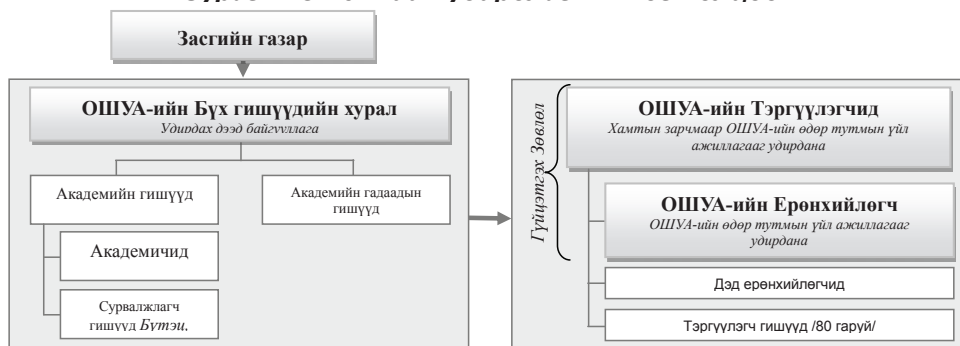
шинжилгээ, судалгааны үйл ажиллагаанд нөлөөлөх, тус байгууллага өөрийн зорилго, чиг үүргээ хэрэгжүүлэхэд нь саад болох шийдвэр гаргахыг хуулиар хориглоно.³⁰¹

Холбооны төрийн төсөвт байгууллагад ОШУА-аас гадна Оросын боловсролын академи, Оросын архитектур, барилгын шинжлэх ухааны академи, Оросын дүрслэх урлагийн академи хамаардаг.

2.2. ОШУА-ийн удирдлагын тогтолцоо, зохион байгуулалтын бүтэц

БГХ-аас баталсан байгууллагын үйл ажиллагааны талаарх илтгэлийг ОХУ-ын Ерөнхийлөгч болон Засгийн газарт жил бүр танилцуулна. Илтгэлд тухайн жилд хийгдсэн шинжлэх ухааны суурь судалгаа, томоохон ололт болон судалгааны цаашдын тэргүүлэх чиглэлийн талаар оруулна.

Зураг 2. ОШУА-ийн удирдлагын тогтолцоо

ОШУА-ийн Бүх гишүүдийн хурал бол ОШУА-ийн удирдах дээд байгууллага ба ОШУА-ийн гишүүд /цаашид Академийн гишүүд/ болон гадаадын гишүүдээс бүрдэнэ.³⁰²

Академийн гишүүд нь шинжлэх ухаанд дорвитой амжилт гаргасан оросын эрдэмтэн байх ба БГХ-аас сонгогдоно. Академийн гишүүд БГХ-д бүх асуудлаар саналын эрхтэй оролцоно. Академийн гишүүдийн тооны дээд хязгаарыг Засгийн газар тогтооно.³⁰³

Гадаадын гишүүд нь дэлхийн шинжлэх ухааны байгууллагад хүлээн зөвшөөрөгдсөн гадаадын эрдэмтэн байх ба БГХ-аас сонгогдоно. Гадаадын гишүүд БГХ-д зөвлөх эрхтэй оролцоно.³⁰⁴

ОШУА-ийн Тэргүүлэгчид нь ОШУА-ийн өдөр тутмын үйл ажиллагааг хамтын зарчмаар удирдах ба Тэргүүлэгчдэд дараах субъектүүд орно. Үүнд:

- **ОШУА-ийн Ерөнхийлөгч** - ОШУА-ийн өдөр тутмын үйл ажиллагааг удирдана. Ерөнхийлөгчийг Академийн гишүүдээс БГХ-аар сонгож, Засгийн газар батламжилна. Тэрээр 5 жилийн хугацаатай сонгогдон ажиллах ба 1 удаа улиран сонгож болно.

³⁰¹ ОШУА-ийн тухай хуулийн 18-р зүйл.

³⁰² ОШУА-ийн тухай хуулийн 17-р зүйл.

³⁰³ Шинжлэх ухааны бодлогын тухай хуулийн 6-р зүйл, ОШУА-ийн тухай хуулийн 8-р зүйл.

³⁰⁴ ОШУА-ийн тухай хуулийн 8-р зүйл.

- *Дэд ерөнхийлөгчид* - одоогийн байдлаар 14 Дэд ерөнхийлөгч ажиллаж байна.

- *Тэргүүлэгч гишүүд* - Академийн гишүүдээс сонгогдох ба ОШУА-ийн шинжлэх ухааны салбаруудын болон бүс нутгийн салбаруудын БГХ, ОШУА-ийн Ерөнхийлөгч тус бүр санал болгосноор БГХ-аас сонгогдоно. Одоогийн байдлаар 59 гишүүдээс бүрдэнэ.

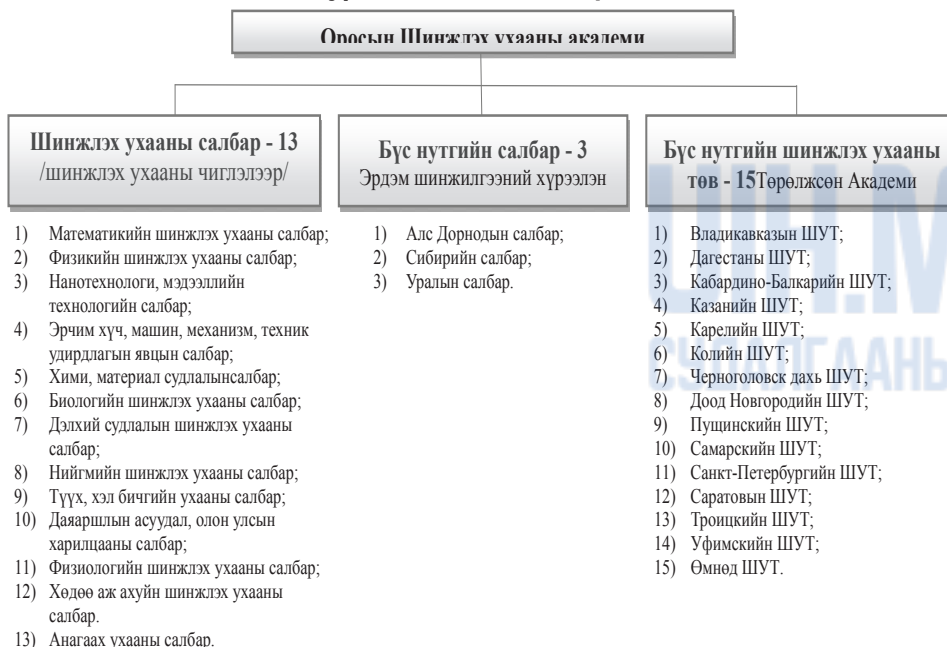
ОШУА-ийн Тэргүүлэгчид ажлын албатай ба түүний бүтэц, орон тоог Засгийн газар батална. ОШУА нь бүтцийн хувьд шинжлэх ухааны салбар болон бүс нутгийн зарчмаар зохион байгуулагддаг бөгөөд 2013 онд ОШУА-ийн шинэчлэгдсэн бүтэц нь шинжлэх ухааны 13 салбар, бүс нутгийн 3 салбар болон бүс нутгийн шинжлэх ухааны 15 төвөөс бүрдэнэ.

Шинжлэх ухааны салбар нь шинжлэх ухааны нэг, эсхүл хэд хэдэн зэргэлдээ салбарын Академийн гишүүд, эрдэмтдийг нэгтгэнэ. Эдгээр салбаруудын эрдэм шинжилгээ-арга зүйн удирдлага дор хэд хэдэн шинжлэх ухааны байгууллагууд болон орон нутгийн шинжлэх ухааны байгууллагууд орох ба Академийн бүс нутгийн салбартай нягт хамтран ажилладаг.

Бүс нутгийн салбар нь тухайн бүс нутаг дахь Академийн гишүүдийг нэгтгэх ба шинжлэх ухааны салбаруудтай хамтран шинжлэх ухаан, дээд боловсролын байгууллагуудын шинжлэх ухаан, техникийн үйл ажиллагаанд эрдэм шинжилгээ-арга зүйн удирдлагаар хангана.

Бүс нутгийн шинжлэх ухааны төв /ШУТ/ нь бүс нутгуудын шинжлэх ухааны байгууллагуудыг нэгтгэдэг байна.

Зураг 3. ОШУА-ийн бүтэц

2.3.ОШУА-ийн санхүүжилт³⁰⁵

ОШУА нь холбооны төсвөөс санхүүжнэ гэж Шинжлэх ухааны бодлогын тухай хуулийн 6.3, ОШУА-ийн тухай хуулийн 4 дүгээр зүйлд тус тус тусгасан. ОХУ-ын Боловсрол, шинжлэх ухааны яамнаас гаргасан статистик мэдээнээс үзэхэд 2015 онд холбооны төсвөөс иргэний шинжлэх ухаанд 439,4 млрд руб. төсөвлөсөн нь ДНБ-д эзлэх хувиар 0.54 хувийг эзэлж байна.

Хүснэгт 1. Холбооны төсвөөс иргэний шинжлэх ухаанд зарцуулсан зардал

/Холбооны төсөвт болон ДНБ-д эзлэх хувиар/

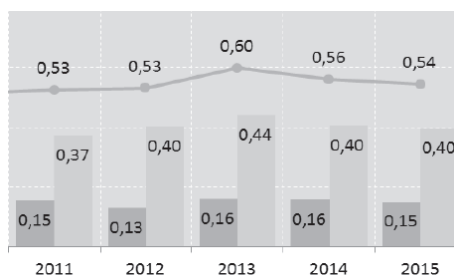
	2011*		2012*		2013*		2014*		2015	
	Холбооны төсөвт эзлэх хувь	ДНБ-д эзлэх хувиар	Холбооны төсөвт эзлэх хувь	ДНБ-д эзлэх хувиар	Холбооны төсөвт эзлэх хувь	ДНБ-д эзлэх хувиар	Холбооны төсөвт эзлэх хувь	ДНБ-д эзлэх хувиар	Холбооны төсөвт эзлэх хувь	ДНБ-д эзлэх хувиар
Иргэний шинжлэх ухаан	2,87	0,53	2,76	0,53	3,19	0,60	2,95	0,56	2,81	0,54
-суурь судалгаа	0,84	0,15	0,67	0,13	0,84	0,16	0,82	0,16	0,77	0,15
-хавсарга судалгаа	2,03	0,37	2,09	0,40	2,35	0,44	2,13	0,40	2,04	0,40

* 2011-2014 оны төсвийн хуулиудад өөрчлөлт орсон.

Зардлын хувьд холбооны төсвийг ерөнхийд нь шинжлэх ухааны суурь болон хавсарга судалгаанд хуваарилснаас үзэхэд иргэний шинжлэх ухааны зардал 2011-2015 онд ДНБ-д эзлэх хувиар 0.53-0.60 хувь, үүнээс суурь шинжлэх ухааны зардал 0.13-0.16, хавсарга шинжлэх ухааны зардал 0.37-0.44 хувийг тус тус эзэлж байна.

Зураг 4. Холбооны төсвөөс иргэний шинжлэх ухааны салбарт олгож буй зардал

/ДНБ-д эзлэх хувиар/

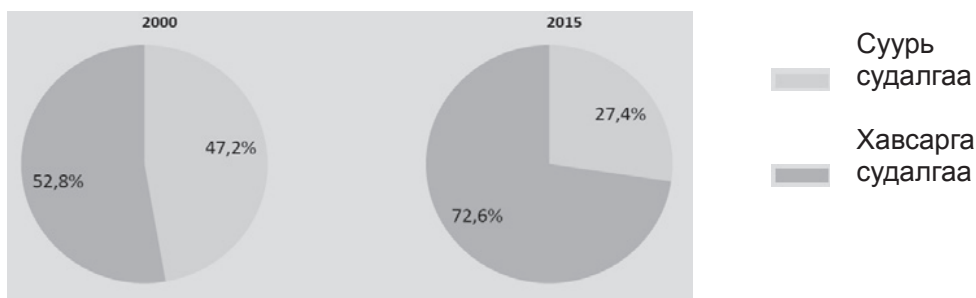
Холбооны төсвөөс суурь судалгаанд зарцуулсан зардал ДНБ-д эзлэх хувиар

Холбооны төсвөөс хавсарга судалгаанд зарцуулсан зардал ДНБ-д эзлэх хувиар

Холбооны төсвөөс иргэний шинжлэх ухаанд зарцуулсан зардал ДНБ-д эзлэх хувиар

³⁰⁵ "Затраты и источники финансирования научных исследований и разработок". Министерство образования и науки РФ, Федеральное государственное бюджетное научное учреждение "Научно-исследовательский институт – Республиканский исследовательский научно-консультационный центр экспертизы" (ФГБНУ НИИ РИНКЦЭ), Информационно-статистический материал "Статистика науки и образования". Выпуск 5. Москва. 2016. Эх сурвалж: www.csr.ru.

Зураг 5. Зардлын бүтэц

Харин 2015 онд суурь судалгаанд 120,2 млрд руб. буюу шинжлэх ухааны нийт зардлын 27,4 хувь, хавсарга судалгаанд 319,2 млрд руб. буюу шинжлэх ухааны нийт зардлын 72,6 хувь тус тус болж байна. Эндээс үзэхэд, суурь судалгааны зардал 2015 онд 15 жилийн өмнөхөөс 1.7 дахин хасагдсан бол хавсарга судалгааны зардал 1.4 дахин нэмэгдсэн байна.

Холбооны төрийн төсөвт байгууллага болох ОШУА-ийн 2015 оны төсөв хэд хэдэн эх үүсвэрээс бүрдсэн бөгөөд төсвийн эх үүсвэр нь нийт санхүүжилтийн 86.5 хувийг эзэлж байна.

Хүснэгт 2. ОШУА-ийн санхүүжилтийн эх үүсвэр

	Санхүүжилт /Мянган рублиэр/	Эзлэх хувь
Судалгаа, боловсруулалтын нийт зардал	3234477,7	100.0
Үүнээс санхүүжилтийн эх үүсвэр:		
өөрийн эх үүсвэр	304868,7	9.4
төсвийн	2754985,5	85.2
Үүнээс:-холбооны төсөв	2746218,8	84.9
-ОХУ-ын субъект болон орон нутгийн төсөв	8766,7	0.3
дээд боловсролын байгууллагад төсөвлөсөн хөрөнгийн	2954,7	0.1
төсвийн бус сангийн	23249,2	0.7
төрийн хэвшлийн	40289,3	1.2
аж үйлдвэрийн салбарын	98145,9	3.0
дээд боловсролын салбарын	294,2	0.0
арилжааны бус байгууллагын	103,0	0.0
гадаадын	9587,2	0.3
Лавлагаа: Төсвөөс санхүүжсэн нийт хөрөнгө	2798229,5	86.5

ОХУ-д хэрэгжүүлэх суурь судалгааны урт хугацааны хөтөлбөрийг ОШУА-ийн танилцуулснаар Засгийн газар батална. Хөтөлбөрт суурь судалгаа, эрэл хайгуулын судалгаа хийхэд шаардагдах холбооны төсвийн хөрөнгийн хэмжээ, хэрэгжүүлэх хугацаа, зорилгын ач холбогдлыг тусгана.³⁰⁶

2.4.ОШУА ба төрийн бусад байгууллага хоорондын харилцаа

ОШУА-ийн тухай хуулийн 16 дугаар зүйлд ОШУА болон төрийн бусад байгууллага хоорондын харилцаатай холбоотой зохицуулалтыг тусгасан байна. ОШУА нь төрийн бүх байгууллагууд, иргэдтэй харилцан мэдээлэл солилцоно. Төрийн бүх байгууллагууд, иргэд ОШУА-ийн үйл ажиллагаанд дэмжлэг үзүүлэх ба тус байгууллагын хүсэлтээр шаардлагатай мэдээллийг өгнө. Ингэхдээ улсын, арилжааны болон хувь хүний нууцтай холбоотой мэдээллийг Засгийн газрын тогтоосон журмыг баримтална. Эрдэм шинжилгээний болон дээд боловсролын байгууллага төсвийн хөрөнгөөр Засгийн газрын тогтоосон журмын дагуу суурь судалгаа, эрэл хайгуулын судалгаа хийсэн тохиолдолд тухайн судалгаа, түүний шинжлэх ухаан, техникийн үр дүнг ОШУА-д тайлагнах үүрэгтэй.

ОШУА-ийн түүхэн хөгжил.³⁰⁷

Шинжлэх ухааны байгууллагыг байгуулсан нь: I Петр хаан Оросын эдийн засаг, улс төрийн бие даасан байдлыг бэхжүүлэх зорилготой шинэчлэлийн хүрээнд улс орны хөгжилд шинжлэх ухаан, боловсрол, ард түмний соёлын гүйцэтгэх ач холбогдлыг ойлгон Сенатад шинжлэх ухааны байгууллагыг байгуулах чиглэл өгчээ. Үүний дагуу тухайн үеийн Сенат 1724 онд Петербургийн шинжлэх ухааны академи / ПШУА/-ийг байгуулсан байна.

ПШУА-ийг төрийн статустай байгуулсан ба түүний гишүүд улсаас цалин аван улс орныг шинжлэх ухаан-техникийн мэдлэгээр хангах үүрэгтэй. Энэ нь тухайн үеийн гадаадын ижил байгууллагуудаас ялгаатай байв. Мөн I Петр ПШУА-ийн үйл ажиллагааг дэлхийн түвшинд хүргэхийн тулд гадаадын тэргүүлэх эрдэмтдийг урьж ажиллуулж байжээ. Иймд ПШУА-ийн үйл ажиллагаа нь байгуулагдсан цагаасаа хойш Европын ижил байгууллагуудын дунд нэр хүндтэй байв. Бүр 1736 онд францын физикч Дорту де Меран “ПШУА нь Париж, Лондоны академиудын 60 жилийн турш шаргуу хөдөлмөрлөж бий болгосон шинжлэх ухааны хөгжлийн өндөрлөгт байгуулагдсан цагаасаа л хүрсэн” гэж бичиж байжээ.

Өөрчлөлт шинэчлэл: Үйл ажиллагаа явуулсан 293 жилийн хугацаанд ОШУА-ийн нэр, бүтэц зохион байгуулалт 7 удаа өөрчлөгджээ.

1724 онд	Петербургийн Шинжлэх ухааны академи нэртэйгээр байгуулагдсан;
1747 онд	Санкт-Петербург дэх Эзэн хааны Шинжлэх ухаан, дүрслэх урлагийн академи;

³⁰⁶ ОШУА-ийн тухай хуулийн 18-р зүйл.

³⁰⁷ Ю.С.Осипова. “Академия наук в истории Российского государства”. “Наука”. Москва, 1999. Эх сурвалж: www.ras.ru. 2017.01.19.

1803 онд	Эзэн хааны шинжлэх ухааны академи;
1836 онд	Эзэн хааны Санкт-Петербургийн шинжлэх ухааны академи;
1917 онд	Оросын Шинжлэх ухааны академи;
1925 онд	ЗХУ-ын Шинжлэх ухааны академи;
1991 оноос	Оросын Шинжлэх ухааны академи.

Эрдэмтдийн бүгд хурлын шийдвэрээр Эзэн хааны Санкт-Петербургийн шинжлэх ухааны академийг 1917 оны 2 дугаар сараас Оросын шинжлэх ухааны академи болгож өөрчилсөн ба анх удаа удирдлагын тогтолцоог сонгуулийн зарчмаар сонгосон. 1925 онд ЗХУ-ын Шинжлэх ухааны академи нь “бүх оросын шинжлэх ухааны дээд байгууллага” болсон.

ОХУ-ын Ерөнхийлөгчийн 1991 оны 11 дүгээр сарын 21-ний зарлигаар ОШУА-ийг дахин сэргээн байгуулсан ба шилжилтийн үед оросын шинжлэх ухааны гол байгууллага хэвээр үлдсэн.

Эрдэмтдийн үзэж байгаагаар, ЗХУ-ын үед тус улсын шинжлэх ухаан, боловсролын салбар асар хурдацтай хөгжсөн хэдий ч төрөөс шинжлэх ухаанд нөлөөлөх гэсэн олон оролдлого байсан төдийгүй тус байгууллагыг татан буулгах гэж 3 удаа оролдож байжээ.

Давхар бодлого: ОШУА нь анхнаасаа эрдэм шинжилгээний болон боловсролын үйл ажиллагааг цогцоор явуулж, өөрийн харьяандаа их сургууль, дунд сургуулиуд байгуулсан байна.

ОШУА нь боловсролын салбарын бүх үеийн шинэчлэлүүдэд томоохон үүрэг гүйцэтгэсэн. Тухайлбал, шинэчлэлийн бодлогыг боловсруулах, мэргэжлийн багш бэлтгэх, эрдэм шинжилгээ, боловсролын салбарын боловсон хүчний аттестачлал явуулах, нарийн мэргэжлийн боловсон хүчний тасралтгүй сургалт явуулах зэрэгт чухал үүрэгтэй оролцож иржээ.

Шинжлэх ухааны салбар: ПШУА нь 1724 онд математик, физик /байгалийн/, хүмүүнлэгийн гэсэн үндсэн 3 чиглэлтэй байгуулагдаж байсан бол 1938 онд физик-математик, техник, хими, биологи, геологи-газар зүй, эдийн засаг, эрх зүй, түүх, философи, уран зохиол, хэл шинжлэл гэсэн 8 салбартай болж өргөжсөн.

1918 онд ПШУА-ийн жишгээр Украины, 1929 онд Беларусийн шинжлэх ухааны академийг тус тус байгуулсан бөгөөд 1960-аад оны эхэн үед ЗХУ-ын бүх Бүгд найрамдах улсуудад шинжлэх ухааны академийг байгуулж дуусчээ. 1957 онд Сибирийн, 1960-аад онд Уралын, Алс Дорнодын салбарыг тус тус байгуулжээ.

Одоогийн байдлаар ОШУА-ийн бүтцэд шинжлэх ухааны 13 салбар, бүс нутгийн 3 салбар, 15 төв ажиллаж байна. Мөн төрөлжсөн 3 академи үйл ажиллагаа явуулж байна.

Эрдэм шинжилгээний бааз суурь: ПШУА байгуулагдахдаа өөрийн харьяандаа Оросын анхны музей болох Кунсткамер³⁰⁸, Анатомийн

³⁰⁸ Кунсткамерт – ОШУА-ийн Антрополог, угсаатны зүйн музейг I Петр хаан байгуулсан.

театр³⁰⁹, Газар зүй судлалын төв, Одон орон судлалын төв, Физик, эрдэс судлалын тэнхим, Ботаникийн цэцэрлэг болон багажны үйлдвэрийг байгуулжээ.

Өөрийн хэвлэх цехийг байгуулж, шашны холбогдолтойгоос бусад улсын хэмжээнд гарсан бүх номыг хэвлэх болсон нь тус байгууллагын хөгжилд томоохон түлхэц болсон байна.

3. ЯПОН УЛС

Шинжлэх ухаан, технологийн салбарын хөгжил.³¹⁰ Япон улсын шинжлэх ухаан, технологийн салбар нь дэлхийн I дайны үед үйлдвэрлэлд тулгуурлан хөгжиж байсан ба энэ нь тухайн үеийн томоохон компаниуд өөрсдийн үйлдвэрлэлд зориулан шинжлэх ухаан, технологийг хөгжүүлж байсантай холбоотой юм.

Энэ үед нэг талд улсын салбарын шилдэг үйл ажиллагаатай шинжлэх ухааны хүрээлэнгүүд, нөгөө талд өөрийн үйл ажиллагаанд зориулан шилдэг технологийг хөгжүүлж ирсэн томоохон компаниуд үйл ажиллагаа явуулж байсан нь улсын хэмжээнд шинжлэх ухаан, технологийн нэгдсэн бодлого, төлөвлөлтгүй байсантай холбоотой бөгөөд энэ нь Япон улсын шинжлэх ухаан, технологийн салбарын хөгжлийг удаашруулж байсан байна. Дэлхийн II дайны дараа шинжлэх ухаан, технологийн салбарт төрөөс анхаарч шат дараатай арга хэмжээ авснаар өнөөдөр Япон улсын шинжлэх ухааны салбар төрийн нэгдсэн бодлогод зангидагдан хурдацтай хөгжиж байна.

1949 онд Засгийн газраас шинжлэх ухааны салбарыг хөгжүүлэх зорилгоор “Японы шинжлэх ухааны зөвлөл”-ийг байгуулсан. Энэ зөвлөл нь төрийн болон олон улсын шинжлэх ухааны байгууллагуудтай хамтран ажиллаж, шинжлэх ухааны салбарын эрдэмтдийг дотоод гадаадын эрдэмтэдтэй холбон ажиллах, эрх ашгийг нь хамгаалах, цөмийн аюулгүй байдалтай холбоотой санал, зөвлөмжийг Засгийн газар болон олон нийтэд зориулан гаргаж байв. Дараа нь 1959 онд Засгийн газрын дэргэдэх “Шинжлэх ухаан, технологи, инновацийн зөвлөл” байгуулагдсан. Зөвлөл нь шинжлэх ухаан, технологийн салбарын суурь бодлогыг гаргадаг эрх бүхий субъект болсон ба зөвлөлөөс гаргасан бодлого, урт хугацааны төлөвлөгөөний дагуу холбогдох яам, агентлаг, эрх бүхий байгууллагууд үйл ажиллагааны бодлого, төлөвлөгөөгөө боловсруулж ажилладаг болсон байна.

1995 онд “Шинжлэх ухаан, технологийн суурь хууль” батлагдаж, энэ хуулийн дагуу 1996 онд “Шинжлэх ухаан, технологийн үндсэн төлөвлөгөө”-г баталсан байна. Энэхүү төлөвлөгөө нь шинжлэх ухаан, технологийн системийг өөрчлөх, эрдэмтэн судлаачдын чадварыг дээшлүүлэх, зардлыг үр ашигтай зарцуулах, Японы шинжлэх ухаан, технологийн салбарын олон улс дахь өрсөлдөх чадварыг дээшлүүлэх үндсэн зорилготой байв.

³⁰⁹ Анатомийн театр - анатомийн эрдэм шинжилгээний ажил, судалгаа, сургалт явуулдаг байр.

³¹⁰ Японы засгийн газрын шинжлэх ухаан, технологийн салбарын байгууллага, Үндэсний шинжлэх ухааны сан, 1997 он <https://www.nsf.gov/od/oi/se/tokyo/reports/trm/rm97-11.html>

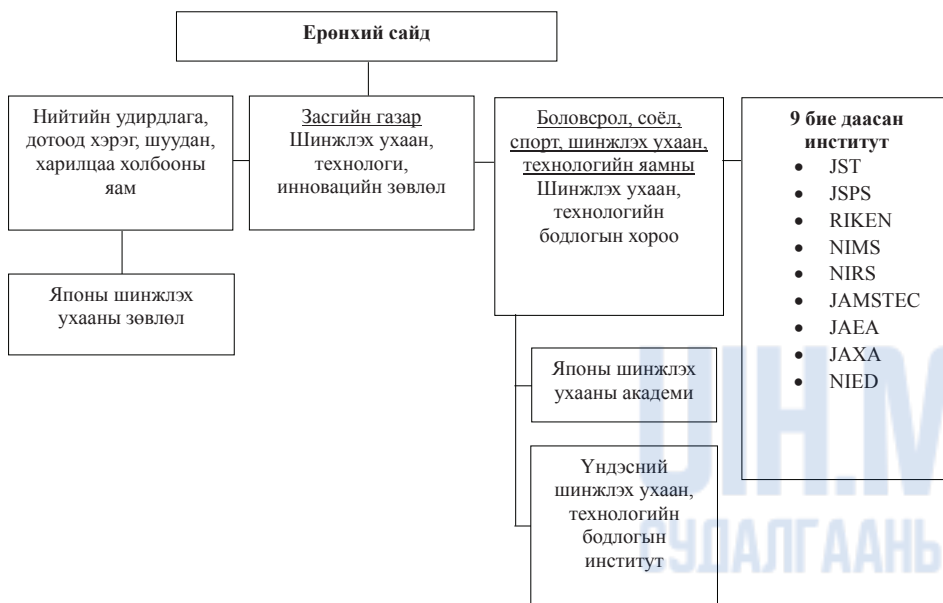
Уг төлөвлөгөөг 5 жил тутам баталж, хэрэгжүүлж ирсэн бөгөөд анхны төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэхэд Японы Засгийн газраас 17,6 их наяд иен зарцуулсан байна. Энэхүү төлөвлөгөөг одоог хүртэл үргэлжлүүлэн хэрэгжүүлж байгаа ба үр дүнд нь Японы шинжлэх ухаан, технологийн салбар өрсөлдөх чадвараараа дэлхийд тэргүүлэх болж, “Эдийн засгийн хамтын ажиллагааны нийгэмлэгээс жил бүр гаргадаг “R&D санхүүгийн үзүүлэлт”-ээр Япон улс нь 2016 оны байдлаар ДНБ-ийн 3,39% буюу 4.913.4 тэрбум ам.долларыг шинжлэх ухаан, технологийн салбарт зарцуулсан нь дэлхийд АНУ, БНХАУ-ын дараа гуравдугаар байрт орж байна.

Мөн 2000 оноос хойш шинжлэх ухааны салбар дахь нобелийн шагналыг 14 удаа хүртсэн нь тус улсын шинжлэх ухааны салбарын хөгжлийн нэг үзүүлэлт болох юм.

3.1. Шинжлэх ухааны салбарын төрийн байгууллагын бүтэц, чиг үүрэг

Японы шинжлэх ухааны салбар дахь төрийн байгууллагууд нь Ерөнхий сайдын шууд удирдлага болон Боловсрол, соёл, спорт, шинжлэх ухаан, технологийн яаманд харьяалагдан ажилладаг.

Зураг 6. ШУ-ны салбар дахь төрийн байгууллагын бүтэц

Ерөнхий сайдын харьяанд:

- Шинжлэх ухаан, технологи, инновацийн зөвлөл;

Боловсрол, соёл, спорт, шинжлэх ухаан, технологийн яамны харьяанд:

- Японы шинжлэх ухааны академи;
- Үндэсний шинжлэх ухаан, технологийн бодлогын институт;
- Бие даасан шинжлэх ухааны 9 институт;

Нийтийн удирдлага, дотоод хэрэг, шуудан, харилцаа холбооны яамны харьяанд:

- Японы шинжлэх ухааны зөвлөл тус тус ажиллана.

а) Шинжлэх ухаан, технологи, инновацийн зөвлөл³¹¹ (Council for Science, Technology and Innovation Policy):

Шинжлэх ухаан, технологи, инновацийн зөвлөл нь Засгийн газрын дэргэдэх 4 гол бодлогын зөвлөлийн нэг юм. Зөвлөл нь ерөнхий сайд, холбогдох яамны 7 сайд, байнгын 8 гишүүнээс /шинжлэх ухаан, технологийн салбарт амжилт гаргасан хүн/ бүрдэнэ. Зөвлөл нь тус улсын шинжлэх ухаан, технологийн үндсэн бодлого, төлөвлөгөөг боловсруулж, нэгдсэн бодлогоор хангаж ажилладаг хамгийн том бодлогын зөвлөл юм. Зөвлөл нь дараах чиг үүргийг хэрэгжүүлнэ:

- Шинжлэх ухаан технологийн үндсэн бодлого боловсруулах;
- Шинжлэх ухаан, технологийн үндсэн төлөвлөгөө /5 жилээр/
- Шинжлэх ухаан, инновацийн цогц бодлого /жил бүр/;
- Шинжлэх ухаан технологийн төсвийн бодлого болон жил бүр хэрэгжүүлэх үйл ажиллагааны төлөвлөгөө гаргах;
- Засгийн газраас санхүүждэг “R&D”-ыг үнэлэх удирдамж гаргах;
- Шинжлэх ухаан, технологийн бусад гол асуудлыг шийдэх бодлогын зохицуулалт хийх зэрэг болно.

б) Японы шинжлэх ухааны зөвлөл³¹² (Science council of Japan):

Японы шинжлэх ухааны зөвлөл нь 1949 онд Ерөнхий сайдын эрх мэдлийн дор “онцгой эрхт байгууллага” гэсэн статустай байгуулагдсан. Зөвлөлийн гол зорилго нь улсынхаа шинжлэх ухааны салбарыг хөгжүүлж, идэвхжүүлэх, цаашилбал ард иргэдийн амьдрал, үйлдвэрлэл, засаг захиргааны байгууллагууд дахь шинжлэх ухааны ач холбогдол, нөлөөллийг нэмэгдүүлэх зорилготой юм.

Зөвлөл нь тус улсын 840.000 эрдэмтдээс сонгогдсон 2000 гишүүн, 210 зөвлөлийн гишүүнтэй томоохон байгууллага болсон байна. Зөвлөл нь Ерөнхийлөгч, 3 дэд ерөнхийлөгчтэй ба эдгээр удирдлагуудыг зөвлөлийн гишүүдээс сонгодог. Харин зөвлөлийн 210 гишүүнийг Ерөнхий сайд томилдог бол зөвлөлийн 2000 гишүүнийг тус улсын нийт эрдэмтдээс судалгааны бүтээл, ололт амжилтыг үндэслэн зөвлөлийн Ерөнхийлөгч сонгодог байна.

Зөвлөл нь:

- *Ерөнхий хуралдаан,*
- *Гүйцэтгэх зөвлөл*
- *Захиргааны үйл ажиллагааны хороо,*
- *Мэргэжлийн хороо,*
- *Тулгамдсан асуудлын хороо* гэсэн захиргааны бүтэцтэй үйл ажиллагаагаа явуулдаг.

Ерөнхий хуралдаан нь жилд 2 удаа чуулдаг ба зөвлөлийн хамгийн чухал шийдвэрийг энэхүү хуралдаанаас гаргадаг

³¹¹ Японы Засгийн газрын Шинжлэх ухаан, технологи, инновацийн зөвлөлийн албан ёсны сайт <http://www.cao.go.jp/index-e.html>

³¹² Японы шинжлэх ухааны зөвлөлийн албан ёсны сайт <http://www.scj.go.jp/en/index.html>

байна. Харин гүйцэтгэх зөвлөл нь сард 1 удаа хуралддаг ба энэхүү хуралдаанаар ихэвчлэн зөвлөлийн үйл ажиллагаатай холбоотой асуудлаар шийдвэр гаргадаг байна.

Захиргааны үйл ажиллагааны хороо нь зөвлөлийн гишүүнд нэр дэвшүүлэх, дотоод гадаадын шинжлэх ухааны байгууллагуудтай хамтран ажиллах үйл ажиллагааг хариуцдаг.

Мэргэжлийн хороо нь гишүүдийн мэргэшсэн чиглэлээр буюу нийгмийн шинжлэх ухаан, байгалийн шинжлэх ухаан, инженер гэх мэт шинжлэх ухааны 30 гаруй салбарт хуваагдаж, тус тусын салбар дахь асуудлыг авч хэлэлцдэг.

Тулгамдсан асуудлын хороо нь тухайн нийгэм болон өөрийн улсад яг одоо тулгараад байгаа чухал асуудлаар хуралдаж, зөвлөмж гаргах үүрэгтэй ажилладаг байна.

Японы шинжлэх ухааны зөвлөл нь тус улсын шинжлэх ухааны хөгжилд чухал хувь нэмэр оруулж ирсэн бөгөөд зөвлөл нь Засгийн газар болон олон нийтэд бодлогын зөвлөмж гаргах, олон улсын эрдэм шинжилгээний байгууллагуудтай хамтран ажиллахаас гадна улсынхаа шинжлэх ухааны салбарын эрдэмтдийг нэгдсэн сүлжээнд оруулж, үр бүтээлтэй ажиллах нөхцөлийг хангах, тэдгээр эрдэмтдийн мэдлэг, чадвар, бүтээлийг үр ашигтай ашиглах үндсэн тогтолцоог бүрдүүлсэн байна.

с) Боловсрол, соёл, спорт, шинжлэх ухаан, технологийн яамны Шинжлэх ухаан, технологийн бодлогын хороо ³¹³ (*Science and Technology Policy Bureau*):

Шинжлэх ухаан технологийн бодлогын хороо нь Боловсрол, соёл, спорт, шинжлэх ухаан, технологийн яамны нэгж бөгөөд шинжлэх ухаан, технологийг идэвхжүүлэн дэмжих үндсэн бодлого боловсруулах, төлөвлөх үүрэгтэй ажилладаг хороо юм. Хороо нь шинжлэх ухаан, технологийн чиглэлээр суралцаж буй судлаач, инженер оюутнуудыг салбартаа тэргүүлэн ажиллах нөхцөлийг бүрдүүлэх, бүс нутгийн болон олон улс дахь шинжлэх ухаан, технологийн үйл ажиллагааг идэвхжүүлэхэд анхаарч ажилладаг байна.

d) Шинжлэх ухааны академи ³¹⁴ (*The Japan academy*):

Японы шинжлэх ухааны академи нь анх 1879 онд байгуулагдсан ба Японы Боловсрол, соёл, спорт, шинжлэх ухаан, технологийн яамны дэргэдэх **“онцгой статус”**-тай байгууллага юм. Тус академийн эрх зүйн байдлыг Японы академийн тухай бие даасан хуулиар зохицуулна.

Тус Академи нь Ерөнхийлөгч, ерөнхий салбар хариуцсан хоёр Дэд Ерөнхийлөгч, 150 гишүүнтэй үйл ажиллагаа явуулдаг бөгөөд гишүүдийг шинжлэх ухааны салбарт амжилт гаргасан эрдэмтдээс насан туршид нь сонгон ажиллуулдаг.

³¹³ Боловсрол, соёл, спорт, шинжлэх ухаан, технологийн яамны сайт <http://www.mext.go.jp/en/about/organization/index.htm>

³¹⁴ Японы шинжлэх ухааны академийн албан ёсны сайт <http://www.jst.go.jp/EN/>

Академийн гишүүн нь хагас цагаар ажиллах эрхтэй ба жилд нэг удаа санхүүгийн тэтгэмж авна. Академи нь 2 ерөнхий, 7 дэд шинжлэх ухааны салбарт хуваагдаж, ерөнхий болон салбар хуралдаан зохион байгуулдаг. Академийн ерөнхий хуралдаанаар академитай холбоотой чухал асуудлаар шийдвэр гаргадаг бол салбар хуралдаанаар тухайн салбарын цаг үеийн болон шаардлагатай асуудлаар хуралдаж, шийдвэр гаргадаг.

Мөн академи нь дараах үндсэн үйл ажиллагааг эрхэлнэ:

- Шинжлэх ухааны ном, бүтээл, ололт амжилтыг шагнах;
- Академийн гишүүдийн гаргасан материал, бүтээлийг засварлаж, хэвлэх;
- Японы эрдэм шинжилгээний судалгаа, бүтээлийг хөгжүүлэх зорилгоор шаардлагатай бусад үйл ажиллагааг эрхлэн гүйцэтгэх.

Академи нь ажлын албатай бөгөөд нарийн бичгийн дарга болон хэд хэдэн туслах ажилтантай байдаг. Эдгээр ажилчид нь Академийн ерөнхийлөгч болон албаны бусад ажилчдын удирдлага дор Японы академийн өдөр тутмын үйл ажиллагааг эрхлэн явуулдаг байна.

е) Шинжлэх ухаан, технологийн бодлогын институт³¹⁵ (*National Institute of Science and Technology Policy*):

Шинжлэх ухаан, технологийн бодлогын институт нь шинжлэх ухаан, технологийн салбарын бодлого тодорхойлох, хэрэгжүүлэхтэй холбоотой тодорхой асуудлаар туршилт, судалгаа хийх зорилготой байгууллага юм.

Тус байгууллага нь шинжлэх ухаан, технологийн салбарын алсын харааг тодорхойлох, шинжлэх ухаан, технологийн шалгуур үзүүлэлтүүд, шинжлэх ухаан, технологийн салбарын хүний нөөцийн чиглэлд анхаарал хандуулж туршилт, судалгаа хийдэг ба Японы их дээд сургуулиуд болон бусад байгууллага, гадаадын шинжлэх ухааны байгууллагуудтай хамтран ажилладаг байна.

3.2. Боловсрол, соёл, спорт, шинжлэх ухаан, технологийн яамны харьяа бие даасан шинжлэх ухааны институт³¹⁶

Японы Боловсрол, соёл, спорт, шинжлэх ухаан, технологийн яамны харьяанд 9 бие даасан шинжлэх ухааны институт ажилладаг. Эдгээрээс “Японы шинжлэх ухаан, технологийн агентлаг” нь шинжлэх ухааны салбарын судалгааны байгууллага, сургууль, судалгааны ажлыг дэмжин ажиллах зорилготой бөгөөд тус байгууллагын үйл ажиллагааны зардлын 90 орчим хувийг улсаас санхүүжүүлдэг байна.

“Шинжлэх ухааныг дэмжих японы нийгэмлэг” нь залуу судлаачдыг дэмжих, олон улсын хамтын ажиллагааг идэвхжүүлэх зорилгоор судлаачдыг дэмжих тэтгэлэгт хөтөлбөр зарлах, буцалтгүй тусламж олгох зэрэг санхүүгийн туслалцаа үзүүлэх зорилготой байгууллага бөгөөд үйл

³¹⁵ Шинжлэх ухаан, технологийн бодлогын институт <http://www.mext.go.jp/en/about/organization/title03/detail03/1375119.htm>

³¹⁶ Японы шинжлэх ухаан технологийн бодлого, Шинжлэх ухаан, технологийн бодлогын хороо, Боловсрол, соёл, спорт, шинжлэх ухаан, технологийн яам, 2014 он

ажиллагааных нь зардлын ихэнх хувийг улсаас санхүүжүүлдэг байна.

Харин үлдсэн 7 бие даасан институт нь шинжлэх ухааны салбарын судалгаа хийх зорилготой байгууллагууд юм.

Санхүүгийн дэмжлэг үзүүлэх байгууллагууд:

1. Японы шинжлэх ухаан, технологийн агентлаг - Japan science and technology agency;
2. Шинжлэх ухааныг дэмжих японы нийгэмлэг - Japan society for the promotion of science зэрэг байгууллагууд нь шинжлэх ухаан, технологийн салбарт санхүүгийн дэмжлэг үзүүлдэг байна.

Шинжлэх ухааны судалгааны байгууллагууд:

- a) Физик, химийн судалгааны институт - The institute of Physical and Chemical research
- b) Үндэсний материал, түүхий эдийн шинжлэх ухааны институт - National institute for Materials Science
- c) Үндэсний цацраг идэвхт бодис судлалын институт –National Institute of Radiological Science
- d) “Далай – Дэлхий” шинжлэх ухаан, технологийн агентлаг –Japan agency for Marine- Earth Science and Technology
- e) Японы атомын энергийн агентлаг –Japan atomic energy agency
- f) Японы сансар судлалын агентлаг – Japan aerospace exploration agency
- g) Дэлхий судлал, байгалийн гамшгаас урьдчилан сэргийлэх Үндэсний судалгааны институт –National research institute for earth science and disaster prevention

3.3. Шинжлэх ухаан, технологийн салбарын төсвийн бодлого

Японы Засгийн газраас шинжлэх ухаан, технологийн салбар дахь төсвийн хуваарилалтыг оновчтой болгох зорилгоор 2013 онд Шинжлэх ухаан, Технологи, Инновацийн төсвийн стратегийн хороог байгуулсан. Энэ хороо байгуулагдсанаар шинжлэх ухаан, технологийн салбарын төсвийн төсөл бэлтгэх процесс өөрчлөгдсөн бөгөөд өмнө нь холбогдох яамд хамтран төсвийн хүсэлтээ хэлэлцэж, эрэмбэлэн /нэн шаардлагатай байдлаар нь/ бэлтгэж, үүний дараа Шинжлэх ухаан, технологи, инновацийн хороо нь төсвийн хүсэлтийн дагуу төсвийн хуваарилалтын бодлогыг боловсруулдаг байсан.

Харин тус хороо байгуулагдсанаар “Шинжлэх ухаан, технологийн үндсэн төлөвлөгөө - 5 жил” болон бусад холбогдох бодлогын баримт бичгийн дагуу төсвийн саналыг бэлтгэж холбогдох яам, агентлаг руу хүргүүлдэг бөгөөд яам, агентлаг тухайн саналыг үндэслэн төсвийн хүсэлтээ бэлтгэн, эцсийн байдлаар сангийн яаманд хүргүүлдэг байна.³¹⁷

2014 онд тус хорооноос 2015 оны Шинжлэх ухаан, технологи, инновацийн төсвийн төсөл бэлтгэхэд зориулан дараах 5 чиглэлийг баримтлах бодлогын удирдамж гаргасан байна. Үүнд:

- ✓ Цэвэр, хурдтай эдийн засгийн систем

³¹⁷ Японы Засгийн газрын Шинжлэх ухаан, технологи, инновацийн зөвлөлийн албан ёсны сайт <http://www.cao.go.jp/index-e.html>

- ✓ Эрүүл урт амьдрал
- ✓ Хойч үедээ зориулсан дэд бүтэц
- ✓ Орон нутгийн бүсийг сэргээн босгох
- ✓ Газар хөдлөлт болсон газрыг сэргээн босгох зэрэг чиглэлийг удиртгал болгон төсвийн хүсэлтээ гаргахыг холбогдох, яам агентлагуудад үүрэг болгосон байна.³¹⁸

Тус улсын 2015 оны нэгдсэн төсвөөс Шинжлэх ухаан, технологи, инновацийн салбарт хуваарилагдсан төсвийг харвал нийт **3,626.9 тэрбум иен** төсөвлөснөөс:

- ✓ 66%-ийг Боловсрол, соёл, спорт, шинжлэх ухаан, технологийн яамны шинжлэх ухаан, технологийн үйл ажиллагаанд;
- ✓ 14%-ийг Эдийн засаг, худалдаа, аж үйлдвэрийн яамны шинжлэх ухаан, технологийн үйл ажиллагаанд;
- ✓ 20%-ийг бусад яам, агентлаг дахь шинжлэх ухаан, технологи, инновацийн зардалд хуваарилсан байна.

4. ПОЛЬШ УЛС

Польшийн Шинжлэх ухааны академи³¹⁹ /ПШУА/ бол эрдэм шинжилгээ, судалгааны улсын байгууллага бөгөөд түүний эрх зүйн байдал, санхүүжилттэй холбоотой харилцааг дараах хуулиар зохицуулна:

1) *Польшийн Шинжлэх ухааны академийн тухай хууль /ПШУА-ийн тухай хууль/³²⁰;*

2) *Шинжлэх ухааны үйл ажиллагааг санхүүжүүлэх зарчмын тухай хууль /Шинжлэх ухааны санхүүжилтийн тухай хууль/³²¹-аар шинжлэх ухааны үйл ажиллагааг улсын төсвөөс санхүүжүүлэх зарчмуудыг тогтоосон байна.*

ПШУА-ийн чиг үүрэг нь шинжлэх ухааныг хөгжүүлэх, шинжлэх ухааны мэдлэгийг нэгтгэх, дэлгэрүүлэх, боловсролын хөгжилд хувь нэмрээ оруулах, үндэсний соёлыг баяжуулах гэж ПШУА-ийн тухай хуулийн 2.1-д тодорхойлсон байна. Тус байгууллагын дүрмийг ПШУА-ийн Ерөнхий Ассамблейгаар баталж, Сайд нарын зөвлөлийн Тэргүүлэгч буюу Ерөнхий сайд батламжилна. Сайд нарын зөвлөлийн Тэргүүлэгч нь ПШУА болон түүний шинжлэх ухааны салбаруудын үйл ажиллагаанд хяналт тавина. ПШУА-ийн Ерөнхийлөгч нь байгууллагынхаа үйл ажиллагаа болон санхүүгийн тайланг аудитын дүгнэлтийн хамт Сайд нарын зөвлөлийн Тэргүүлэгчид жил бүр танилцуулна.³²²

Шинжлэх ухааны санхүүжилтийн тухай хуулийн 41 дүгээр зүйлд заасны дагуу Ерөнхий сайдын дэргэдэх Мэргэжлийн дүгнэлт гаргах, зөвлөх байгууллага байх ба түүний үндсэн зорилтын нэг нь аудит хийх, эрдэм шинжилгээний ажлыг үнэлэх үүрэгтэй. Мэргэжлийн дүгнэлт гаргах,

³¹⁸ Japan's Science, Technology and Innovation Budget And Budget-making Process, National science foundation, 2015

³¹⁹ Polish Academy of Sciences (PAN)

³²⁰ The Act of 30 April 2010 on the Polish Academy of Sciences.

³²¹ The Act of 30 April 2010 on the Principles of Financing Science.

³²² ПШУА-ийн тухай хуулийн 4, 5 дугаар зүйл.

зөвлөх байгууллагын үндсэн ажлын нэг нь 4 жил тутам нэгээс цөөнгүй удаа шинжлэх ухааны байгууллагуудын эрдэм шинжилгээ, судалгаа, боловсруулалтын ажлуудын чанарт иж бүрэн үнэлгээ хийнэ.

4.1. ПШУА-ийн бүтэц:

ПШУА-ийн тухай хуулийн 7 дугаар зүйлд зааснаар тус байгууллагын удирдлагын тогтолцоонд дараах этгээдүүд орно:

- 1) ПШУА-ийн Ерөнхий Ассамблей;
- 2) ПШУА-ийн Тэргүүлэгчид;
- 3) ПШУА-ийн Ерөнхийлөгч;
- 4) ПШУА-ийн Канцлер.³²³

Ерөнхий Ассамблей бол ПШУА-ийн удирдах дээд байгууллага. Ерөнхий Ассамблейн хуралдаанд дотоодын гишүүд саналын эрхтэй оролцоно. Ерөнхий Ассамблей нь ПШУА-ийн үйл ажиллагааны чиглэлийг тодорхойлох, түүнд хяналт тавих үүрэгтэй. Ерөнхий Ассамблейг ПШУА-ийн Ерөнхийлөгч удирдана.³²⁴

ПШУА-ийн гишүүдийг шинжлэх ухааны салбарт дорвитой амжилт гаргасан, салбартаа нэр хүндтэй, шударга эрдэмтдийг Ерөнхий чуулганаар сонгоно. ПШУА нь дотоод, гадаадын гишүүдтэй. *Дотоодын гишүүд* нь зөвхөн Польш Улсын иргэн байх ба жинхэнэ болон сурвалжлагч гишүүдээс бүрдэнэ. Дотоод гишүүн нь Польш Улсын иргэншлээс гарсан бол гадаадын гишүүн болж болно. Түүнчлэн эрдэм шинжилгээ, судалгааны ажил эрхэлж байгаа, 70 нас хүрсэн дотоодын гишүүн нь “гавьяат” гишүүн болж, ПШУА-ийн үйл ажиллагаанд оролцож болно.³²⁵ *Гадаадын гишүүд* нь гадаадын иргэн байх ба тэд ПШУА-ийн сонгуульт албан тушаалд томилогдохгүй. Гадаадын гишүүн нь Польш Улсын иргэн болсон бол дотоодын гишүүн болж болно.³²⁶

ПШУА-ийн дотоодын гишүүдийн нийт тоо 350-аас илүүгүй байх³²⁷ ба одоогийн байдлаар нийт 529 гишүүдтэй бөгөөд тэдний 320 нь дотоодын гишүүд байна.³²⁸

Тэргүүлэгчид нь Ерөнхий Ассамблейн хуралдааны чөлөөт цагаар ПШУА-ийн үйл ажиллагаанд хяналт тавих ба Тэргүүлэгчдэд дараах этгээдүүд хамаарна:³²⁹

1. ПШУА-ийн Ерөнхийлөгч;
2. ПШУА-ийн Дэд ерөнхийлөгч;
3. Ерөнхий Ассамблейгаас сонгогдсон факультетын нэг төлөөлөл;
4. Бүс нутгийн салбарын ерөнхийлөгчид;
5. шинжлэх ухааны салбарын захиралуудаас нэг төлөөлөл;
6. Зөвлөх зөвлөлийн тэргүүн;
7. ПШУА-ийн канцлер

³²³ The Chancellor of the Academy

³²⁴ ПШУА-ийн тухай хуулийн 14, 15, 16 дугаар зүйл.

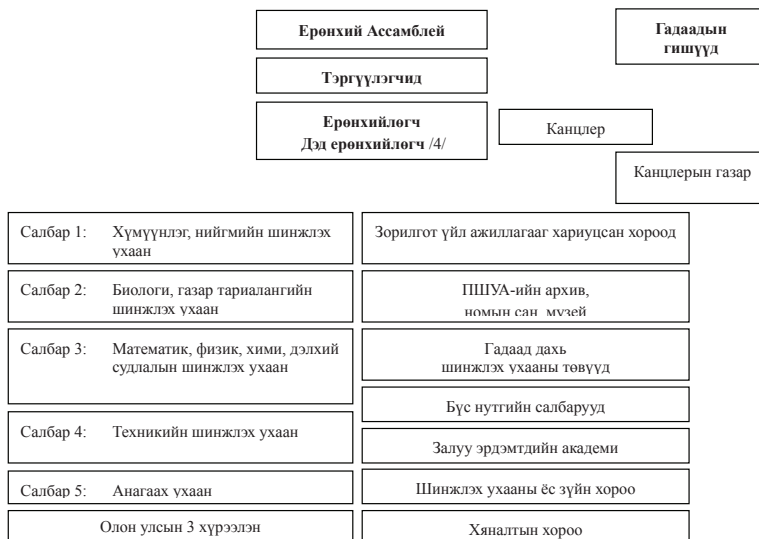
³²⁵ ПШУА-ийн тухай хуулийн 11 дүгээр зүйл.

³²⁶ ПШУА-ийн тухай хуулийн 7, 8 дугаар зүйл.

³²⁷ ПШУА-ийн тухай хуулийн 10 дугаар зүйл.

³²⁸ 2014 оны 10 дугаар сарын 25-ны байдлаар. Comparing National Academies of Sciences in Central and Eastern Europe: Research Careers in the Polish Academy of Sciences – National Topography. MTA Law Working Papers, 2015/30. Dorota Wiszejko-Wierzbicka - Agnieszka Kwiatkowska. Magyar Tudományszakadémia / Hungarian Academy of Sciences. Budapest. ISSN 2064-4515. Эх сурвалж: <http://jog.tk.mta.hu/mtalwp>

³²⁹ ПШУА-ийн тухай хуулийн 17, 19 дүгээр зүйл.

Зураг 6. ПШУА-ийн бүтцийн ерөнхий бүдүүвч

Ерөнхийлөгч болон **Дэд ерөнхийлөгчийг** сонгуулийн үр дүнд үндэслэн Сайд нарын зөвлөлийн Тэргүүлэгч 4 жилийн хугацаатай томилно. Ерөнхийлөгч нь ПШУА-ийн өдөр тутмын үйл ажиллагааг удирдана.³³⁰

Канцлерийг ПШУА-ийн Ерөнхийлөгчийн хүсэлтийн дагуу Сайд нарын зөвлөлийн Тэргүүлэгч 4 жилийн хугацаатай томилох ба тус академийн санхүүгийн удирдлагыг хэрэгжүүлж, ПШУА-ийн Ерөнхийлөгчид тайлагнана.³³¹

Зорилтот үйл ажиллагааг хариуцсан хороод нь Тэргүүлэгчдэд, эсхүл шинжлэх ухааны 5 салбарт танин мэдэхүйн ач холбогдолтой, нийгэм, эдийн засаг, ялангуяа салбар хоорондын шинжлэх ухааны тодорхой нэг зорилгыг тодорхойлж, тухайн асуудлыг шийдвэрлэх үүрэгтэй. Тэргүүлэгчид өөрийн бүрэн эрхийн хугацаанд аль нэг зорилтот үйл ажиллагааг хариуцсан хороог тодорхой хугацаагаар байгуулна.

Гадаад дахь шинжлэх ухааны төвүүд нь Брюссель, Москва, Киев, Парис, Ром, Вена хотод байрлах бөгөөд Берлинд шинжлэх ухааны судалгааны төвтэй.

Бүс нутгийн 7 салбар нь Польшийн Катовиц, Глаоск, Люблин, Познао, Лодзи, Вроцлаве, Краков зэрэг хотод удирдах газартай ба эдгээр салбарууд нь орон нутаг дахь эрдэм шинжилгээний нийгэмлэгүүдийг нэгтгэж, ПШУА-ийн төлөөлөл болон ажиллана.

ПШУА нь 5 салбарт нэгтгэсэн 5500 гаруй эрдэм шинжилгээний ажилтантай 79 шинжлэх ухааны хүрээлэнгийн үйл ажиллагааг зохион байгуулан ажиллаж байна.

³³⁰ ПШУА-ийн тухай хуулийн 21, 22 дугаар зүйл.

³³¹ ПШУА-ийн тухай хуулийн 23 дугаар зүйл.

4.2. Санхүүжилт

Шинжлэх ухааныг санхүүжүүлэхэд тус улсын шинжлэх ухаан, техник, инновацийн бодлогыг хөгжүүлэх арга хэмжээнүүд хамаарна.³³² ПШУА-ийн үйл ажиллагаа нь улсын төсвийн сан, бусад эх үүсвэрээс санхүүжих ба бусад эх үүсвэрийн хувьд үйл ажиллагааны орлого, түрээсийн орлого, хандив, өв болон гэрээслэл зэргээс бүрдэнэ.³³³ ПШУА нь өөрийн санхүүг бие даан захиран зарцуулах ба үүний тулд санхүүгийн төлөвлөгөөтэй байна.³³⁴

2014 онд ПШУА-ийн цэвэр орлого нь 103,8 сая польшийн злот байсан. Улсын төсвөөс нийт 77.8 сая злотын /үүнээс 73.8 сая злот нь урсгал зардалд/ санхүүжилт авсан. Үлдсэн нь өөрийн бүтээгдэхүүн, үйлчилгээ, материал борлуулалтын орлогоос санхүүжсэн байна. 2014 онд ПШУА-ийн нийт актив 690,7 сая злот байсан ба үүний дийлэнх нь газар, барилга эзэлж байна. Энэ үзүүлэлт 2011 оноос хойш тогтмол буурч ирсэн байна. Тодруулбал, 2011 онд 1 тэрбум гаруй злот, 2013 онд 780,3 сая злот байжээ.³³⁵

ПШУА, түүний хүрээлэнгүүд нь шинжлэх ухааны үр дүнг эргэлтэд оруулах зорилгоор шинжлэх ухааны асуудал хариуцсан сайдын зөвшөөрлөөр хуульд заасны дагуу ашгийн төлөө байгууллагын хувьцааг авч, эзэмшиж болно. Хувьцааны ашиг, хувьцаа худалдсан ашиг нь ПШУА, түүний хүрээлэнгүүдийн ашиг байна.³³⁶

ПШУА-ийн тухай хуулийн 82 дугаар зүйлд ПШУА дүрмийн сан болон хуульд заасан бусад санг байгуулна гэсэн байна. Дүрмийн сангийн хөрөнгө ПШУА-ийн цэвэр ашиг болон алдагдлаас хамаарна. Мөн хуулийн 85-д хүрээлэнгүүд дүрмийн сан, нөөц сан, ажилчдын хуримтлалын санг байгуулах ба өөрийн судалгааны сан, тэтгэлгийн сан, хэрэгжүүлэлтийн сан, шагналын санг байгуулж болохыг заасан байна.

ПШУА ба төрийн байгууллагын харилцаа: Бүгд Найрамдах Польш Улсын Ерөнхийлөгч, Сейм болон Сенатын маршал буюу дарга, төв засгийн газрын сайдууд, эсхүл яамны хүсэлтээр /эсхүл өөрийн санаачилгаар/ төрийн бодлого тодорхойлох, хэрэгжүүлэх гэж байгаа асуудлын талаар санал, дүн, шинжээчдийн санал болон урьдчилсан таамаглалыг ПШУА гаргаж өгнө.³³⁷

Хөгжлийн түүх: ПШУА-д олон жилийн турш дээд боловсролын бодлого, ардчиллын үйл явцыг тусгах шинэчлэлийн дагуу олон өөрчлөлт хийгдсэн. Гэвч түүний зохион байгуулалтын бүтэц 1980-аад оны буюу социализмын үеэс өөрчлөгдөөгүй байна.

Харин ПШУА-ийн гишүүдийг томилох, түүний удирдах байгууллагыг сонгох үйл явц өөрчлөгдсөн. Тухайлбал, социализмын үед ПШУА-ийн

³³² Шинжлэх ухааны санхүүжилтийн тухай хуулийн 3 дугаар зүйл.

³³³ ПШУА-ийн тухай хуулийн 78 дугаар зүйл.

³³⁴ ПШУА-ийн тухай хуулийн 83 дугаар зүйл.

³³⁵ Comparing National Academies of Sciences in Central and Eastern Europe: Research Careers in the Polish Academy of Sciences – National Topography. MTA Law Working Papers, 2015/30. Dorota Wiszejko-Wierzbicka - Agnieszka Kwiatkowska. Magyar Tudományos Akadémia / Hungarian Academy of Sciences. Budapest. ISSN 2064-4515. Эх сурвалж: <http://jog.tk.mta.hu/mtalwp>

³³⁶ ПШУА-ийн тухай хуулийн 82 дугаар зүйл.

³³⁷ ПШУА-ийн тухай хуулийн 2 дугаар зүйл.

гишүүдийг Ерөнхийлөгч нь томилдог байсан бол, орчин үед судлаачид гишүүнд нэр дэвшиж болно; ПШУА нь Европын холбооны шинжлэх ухааны сангуудаас тэтгэлэг авахыг зорих болсон; олон нийтийн хэлэлцүүлэгт өргөнөөр хамрагдах болсон байна.

Одоогийн ПШУА-ийг 1952 онд Польшийн Эрдэм шинжилгээний академи болон Варшавын шинжлэх ухааны нийгэмлэгийг нэгтгэн байгуулсан. ПШУА-ийн үндэс нь польшийн шинжлэх ухааны томоохон эрдэмтэн Станислава Сташицагийн санаачилгаар 1800 онд байгуулагдсан Варшавын судалгааны нийгэмлэгээс үндэстэй.

Дайны дараа 1949 онд тус улсын Засгийн газар польшийн шинжлэх ухааны чуулганыг зохион байгуулсан. Чуулганд дэлхийн олон орны эрдэмтэд оролцож, 1951 онд ПШУА-ийг зохион байгуулах хуулийн төслийг боловсруулан Конгрессоор батлуулжээ. Уг хуулиар ПШУА нь шинжлэх ухаан болон Польшийн эдийн засаг, соёлын хөгжилд жинтэй хувь нэмэр болох асуудалтай холбоотой шинжлэх ухааны салбаруудаар судалгаа хийх зорилготой улсын байгууллага болжээ. 1952 онд хүмүүнлэг, нийгмийн, биологийн, математик, физик, хими, геологийн, техникийн шинжлэх ухааны салбартай шинэчлэн байгуулагдсан байна. Мөн орчин үеийн чиг хандлагад нийцүүлэн эрдэм шинжилгээ, судалгааны хүчтэй төвүүдийн сүлжээг байгуулж эхэлсэн.

1951 оны ПШУА-ийн тухай хуульд ПШУА, түүний хүрээлэнгүүдийн үйл ажиллагааны хараат бус байдлыг нэмэгдүүлэх, тэдний хамтын ажиллагааг нарийвчлах зэрэг өөрчлөлтийг 1960 онд оруулсан байна. Энэ үед шинжлэх ухааны салбаруудыг өргөжүүлсэн бөгөөд үйл ажиллагаа нь эрдэм шинжилгээний семинар, боловсрол, шинжлэх ухааны мэдлэгийг түгээх зэрэгт өргөн хүрээг хамрах болсон.

5.БНСУ

5.1.Эрх зүйн зохицуулалт, чиг үүрэг бүтэц, зохион байгуулалт

Шинжлэх ухааны үндэсний академи нь 1954 онд БНСУ-ын Соёлыг хамгаалах тухай хуулийн дагуу байгуулагдаж 1988 онд батлагдаж 2013 онд нэмэлт, өөрчлөлт орсон “Үндэсний шинжлэх ухааны Академийн тухай” хуулиар одоогийн бүтэц, чиг үүргийн дагуу өөрчлөн байгуулагджээ.

БНСУ-ын “Үндэсний шинжлэх ухааны Академийн тухай” (*The National Academy of Sciences of the Republic of Korea Act*) /1988 он/ 338 хуулиар Шинжлэх ухааны академи нь үндэсний шинжлэх ухааны хөгжилд хувь нэмэр оруулах үүднээс судалгаа шинжилгээний хөтөлбөрийг дэмжих, хүмүүнлэгийн болон байгалийн шинжлэх ухааны салбарт онцгой амжилт гаргасан эрдэмтэд, судлаачдыг дэмжих зорилго бүхий шинжлэх ухааны төв байгууллага болохыг хуульчлан заасан.

1. Шинжлэх ухааны үндэсний академи шинжлэх ухааны хөгжилд шаардлагатай дараах чиг үүргийг хэрэгжүүлнэ. Үүнд:

2. Шинжлэх ухааныг дэмжих үндэсний бодлогын зөвлөгөө, зөвлөмж гаргах;

³³⁸ The National Academy of Sciences of the Republic of Korea Act), http://www.nas.go.kr/eng/intro/intro/pop_brief.jsp

3. Эрдэм шинжилгээ, судалгааны ажилд дэмжлэг үзүүлэх;
4. Дотоод болон олон улсын эрдэм шинжилгээ, судалгааны хамтын ажиллагааг дэмжих, зохион байгуулах;
5. Үндэсний шинжлэх ухааны салбарын шагналын асуудал;
6. Шинжлэх ухааны хөгжлийг дэмжих талаар бусад холбогдох асуудал.

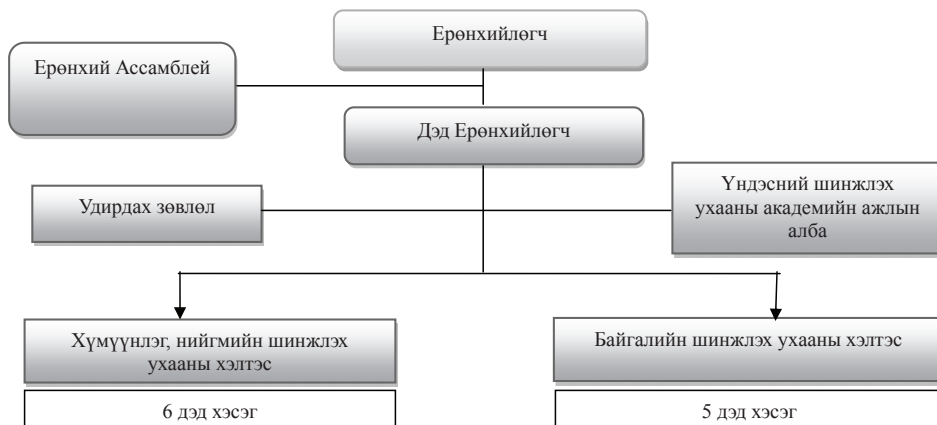
Мөн хуулийн 3 дугаар зүйлд, Үндэсний Шинжлэх ухааны үндэсний академи нь гишүүдийн бүрэлдэхүүнтэй байх бөгөөд нийт 150 гишүүнтэй байна. Шинжлэх ухааны үндэсний академи нь Хүмүүнлэг, нийгмийн шинжлэх ухааны хэлтэс, Байгалийн шинжлэх ухааны хэлтэст харьяалагдах мэргэжлийн салбар чиглэлээр 11 хэсгүүдэд хуваагдаж үйл ажиллагаа явуулдаг.

Мөн хуулийн 10-11 дүгээр зүйлд, Шинжлэх ухааны үндэсний академийн ерөнхийлөгч болон дэд ерөнхийлөгчийг Ерөнхий Ассамблейгаас 2 жилийн хугацаатай томилох бөгөөд 1 удаа улируулан томилж болно. Хүмүүнлэг, нийгмийн шинжлэх ухааны хэлтэс, Байгалийн шинжлэх ухааны хэлтсийн захирал, хэсгийн дарга нарыг тухайн хэлтсийн болон хэсгийн нийт гишүүдээс сонгогдсон хүнийг 1 жилийн хугацаатай томилж мөн 1 удаа улируулан сонгож болно.

Ерөнхий Ассамблей нь Шинжлэх ухааны үндэсний академийн дээд зөвлөлдөх байгууллага юм. Шинжлэх ухааны үндэсний академийн хуралдааныг Ерөнхий Ассамблейн хэлтсийн хуралдаан, хэсэг хуралдаан гэж ангилдаг. Академийн Ерөнхийлөгч шаардлагатай гэж үзвэл, эсвэл удирдах зөвлөлийн гурав ба түүнээс дээш гишүүд санал гаргасан тохиолдолд удирдах зөвлөлийн хурлыг зарлан хуралдуулна.

Мөн эрдэм шинжилгээ, судалгааны чиглэлээр гадаадын улс орнуудтай хамтарсан төсөл, хөтөлбөр хэрэгжүүлэх, хамтын ажиллагааг дэмжих чиглэлээр үйл ажиллагаа явуулах бөгөөд хүндэт гишүүнээр шинжлэх ухааны салбарт онцгой амжилт гаргасан гадаадын эрдэмтнийг хүндэт гишүүнээр сонгодог байна.

UIH.MN
СУДАЛГААНЫ САН

Зураг 7. БНСУ-ын Үндэсний шинжлэх ухааны Академийн бүтэц³³⁹*/2016 оны 08 сарын байдлаар/*

	Дэд хэсэг	Чиглэл	Гишүүдийн квот	Одоогийн гишүүн	Хүндэт гишүүн
Хүмүүнлэг, нийгмийн шинжлэх ухааны хэлтэс	Дэд хэсэг I	Философи, Ёс зүй, Логик, Гоо зүй, Шашин, Сурган хүмүүжүүлэх болон сэтгэл судлал	13	12	-
	Дэд хэсэг II	Хэл, утга зохиол	13	11	-
	Дэд хэсэг III	Түүх, Археологи, Угсаатан зүй, Ардын урлаг ба Соёлын антропологи	13	13	1
	Дэд хэсэг IV	Хууль	12	11	2
	Дэд хэсэг V	Улс төрийн шинжлэх ухаан, Нийтийн захиргаа, Социологи	12	12	-
	Дэд хэсэг VI	Эдийн засаг, Бизнесийн удирдлага	12	12	-
	Нийт		75	71	3
Байгалийн	Дэд хэсэг I	Математик, Физик, Хими, Одон орон ба Цаг уур	15	12	2

³³⁹ National Academy of Sciences, Republic of Korea, http://www.nas.go.kr/eng/public/public/list.jsp?NP_Code=10000062&NP_DataCode=20000026&gb=2

	<i>Дэд хэсэг</i>	<i>Чиглэл</i>	<i>Гишүүдийн квот</i>	<i>Одоогийн гишүүн</i>	<i>Хүндэт гишүүн</i>
Хүмүүнлэг, нийгмийн шинжлэх ухааны хэлтэс	Дэд хэсэг I	Философи, Ёс зүй, Логик, Гоо зүй, Шашин, Сурган хүмүүжүүлэх болон сэтгэл судлал	13	12	-
	Дэд хэсэг II	Хэл, утга зохиол	13	11	-
	Дэд хэсэг III	Түүх, Археологи, Угсаатан зүй, Ардын урлаг ба Соёлын антропологи	13	13	1
	Дэд хэсэг IV	Хууль	12	11	2
	Дэд хэсэг V	Улс төрийн шинжлэх ухаан, Нийтийн захиргаа, Социологи	12	12	-
	Дэд хэсэг VI	Эдийн засаг, Бизнесийн удирдлага	12	12	-
	Нийт		75	71	3
Байгалийн шинжлэх ухааны хэлтэс	Дэд хэсэг I	Математик, Физик, Хими, Одон орон ба Цаг уур	15	12	2
	Дэд хэсэг II		15	15	1
	Дэд хэсэг III	Архитектур, Төмөрлөг, Уул уурхай, Цахилгаан, Электроник, Далайн, Мэдээллийн, Механик, Нисэх инженер	15	15	1
	Дэд хэсэг IV	Анагаах, Шүд, Эм ба Мал эмнэлэг	15	14	2
	Дэд хэсэг V	Хөдөө аж ахуй, Ойн аж ахуй, Мал аж ахуй, Загасны аж ахуй	15	13	1
	Нийт		75	69	7
	Нийт		150	140	10

Шинжлэх ухааны үндэсний академи нь хуулиараа тогтмол 150 гишүүнтэй, үүнээс 75 гишүүд Байгалийн шинжлэх ухааны хэлтэст, Хүмүүнлэгийн болон нийгмийн шинжлэх ухааны хэлтэст 75 гишүүд харьяалагдах бөгөөд 20 хүртэл хүндэт гадаад гишүүн байж болно.

5.2. Үндэсний шинжлэх ухааны академийн статус, санхүүжилт

Тус Академи Боловсролын яамны бүтцийн харьяа байгууллага Боловсролын яамны сайд эрхлэх асуудлын хүрээнд Шинжлэх ухааны үндэсний академийн эрдэм шинжилгээ, судалгааны ажлын үйл

ажиллагаанд дэмжлэг үзүүлдэг. Шинжлэх ухааны үндэсний академийн үйл ажиллагаанд шаардлагатай нарийвчилсан үйл ажиллагааны дүрмийг Ерөнхий Ассамблейгаас батлан хэрэгжүүлнэ. Үндэсний шинжлэх ухааны Академийн тухай хуулийн 16 дугаар зүйлд энэ хуулийг хэрэгжүүлэхтэй холбогдсон бүх зардлыг төрөөс санхүүжүүлэхээр заасан байна.

Үндэсний шинжлэх ухааны академийн үйл ажиллагааны талаар: Үндэсний шинжлэх ухааны Академи нь 1986 оноос судалгаа, шинжилгээний төсөлт ажилд тэтгэлэг олгох, гадаад болон дотоодын эрдэмтдийн эрдэм шинжилгээ, судалгааны ажилд дэмжлэг үзүүлэх, хамтын ажиллагааг өргөжүүлэх, олон улсын эрдэм шинжилгээний хурал зохион байгуулах зорилгоор Судалгааны санг байгуулсан.

Шинжлэх ухааны Үндэсний Академи нь Судалгаа, шинжилгээний ажлыг дэмжих чиг үүргийн хүрээнд 2010 оноос жил бүр Бодлогын судалгааны тэтгэлэгт хөтөлбөрийн сонгон шалгаруулалтыг зохион байгуулдаг. Тус шалгаруулалтыг шинжлэх ухааны академийн харьяа 11 чиглэлийн дэд хэсгүүдээс ирүүлсэн судалгааны төслүүдээс сонгон шалгаруулж тус тус судалгааны сан болон буцалтгүй тусламжаар санхүүжүүлдэг байна. Эдгээр бодлогын судалгааны үр дүнг Засгийн газрын холбогдох яам, агентлаг болон дотоод гадаадын хамтын ажиллагаатай эрдэм шинжилгээний байгууллагуудад хүргүүлдэг байна.

Мөн жил бүр шинжлэх ухааны хөгжилд онцгой хувь нэмэр оруулсан БНСУ-ын Хүмүүнлэг, нийгмийн шинжлэх ухаан, Байгалийн шинжлэх ухааны салбарын нийт 6 эрдэмтнийг хүндэт өргөмжлөл, 50 сая воны мөнгөн шагналыг олгодог.

Боловсрол, шинжлэх ухааны, технологийн яамны дэмжлэгтэйгээр “БНСУ-ын шинжлэх ухааны салбарын шилдэг номын түгээлтийн дэмжих хөтөлбөр”-ийн хүрээнд жил бүр хэвлэгдсэн 4000 гаруй ном, сурах бичгээс 400 орчим шилдэг ном шалгаруулж худалдан авч, орон даяар олон нийтийн номын сангууд, их дээд сургууль, судалгааны төвүүд зэрэг байгууллагуудад түгээдэг.

БНСУ-ын Үндэсний шинжлэх ухааны академи нь олон улсын шинжлэх ухааны байгууллагуудын хамтын ажиллагааг дэмжих чиглэлээр үйл ажиллагаа явуулдаг олон улсын шинжлэх ухааны байгууллагын идэвхтэй гишүүн орны нэг юм. Тус Академи жил бүрийн 10 дугаар сард Шинжлэх Ухааны Академийн Олон улсын сүлжээ (IAP), Азийн шинжлэх ухааны зөвлөл (SCA), Номхон далайн шинжлэх ухааны холбоо (PSA), Олон улсын Geosphere-Шим мандлын хөтөлбөр (IGBP), Шинжлэх ухааны холбоодын олон улсын зөвлөл (ICSU) зэрэг олон улсын байгууллагууд, хамтын ажиллагаатай нийт 14 орны Шинжлэх ухааны Академидтай хамтран эрдэм шинжилгээний хурлыг шинжлэх ухааны салбарт шинээр гарч ирж буй ололт, нээлт болон ирээдүйд шинжлэх ухааны хөгжилд хувь нэмэр оруулах асуудлуудыг хэлэлцэн шийдвэрлэх, хамтын ажиллагааг өргөжүүлэх, төсөл хөтөлбөр хэрэгжүүлэх зорилгоор зохион байгуулдаг байна.

АШИГЛАСАН МАТЕРИАЛ

- Федеральный закон от 23.08.1996 N 127-ФЗ(ред. от 23.05.2016)“О науке и государственной научно-технической политике”(с изм. и доп., вступ. в силу с 01.01.2017). Эх сурвалж: www.consultant.ru
- . 2017.01.18.
- Федеральный закон от 27.09.2013 N 253-ФЗ “О Российской академии наук, реорганизации государственных академий наук и внесении изменений в отдельные законодательные акты Российской Федерации”. Эх сурвалж: www.consultant.ru
- Постановление Правительства Российской Федерации от 27 июня 2014 г. № 589 “Об утверждении устава федерального государственного бюджетного учреждения “Российская академия наук”. Эх сурвалж: www.ras.ru.
- “Затраты и источники финансирования научных исследований и разработок”. Министерство образования и науки РФ, Федеральное государственное бюджетное научное учреждение “Научно-исследовательский институт – Республиканский исследовательский научно-консультационный центр экспертизы” (ФГБНУ НИИ РИНКЦЭ), Информационно-статистический материал “Статистика науки и образования”. Выпуск 5. Москва. 2016. Эх сурвалж: www.csr.ru
- Ю.С.Осипова. “Академия наук в истории Российского государства”.“Наука”. Москва, 1999. Эх сурвалж: www.ras.ru
- В ведущих странах мира из государственного бюджета финансируется от 13 до 74% расходов на науку (табл. 1.16).
- The Act of 30 April 2010 on the Polish Academy of Sciences.
- The Act of 30 April 2010 on the Principles of Financing Science.
- Comparing National Academies of Sciences in Central and Eastern Europe: Research Careers in the Polish Academy of Sciences – National Topography. MTA Law Working Papers, 2015/30. Dorota Wiszejko-Wierzbicka – Agnieszka Kwiatkowska. Magyar Tudományos Akadémia / Hungarian Academy of Sciences. Budapest. ISSN 2064-4515. Эх сурвалж: <http://jog.tk.mta.hu/mtalwp>
- Японы засгийн газрын шинжлэх ухаан, технологийн салбарын байгууллага, Үндэсний шинжлэх ухааны сан, 1997 он <https://www.nsf.gov/od/oise/tokyo/reports/trm/rm97-11.html>
- Японы Засгийн газрын Шинжлэх ухаан, технологи, инновацийн зөвлөлийн албан ёсны сайт <http://www.cao.go.jp/index-e.html>
- Японы шинжлэх ухааны зөвлөлийн албан ёсны сайт <http://www.scj.go.jp/en/index.html>
- Боловсрол, соёл, спорт, шинжлэх ухаан, технологийн яамны сайт <http://www.mext.go.jp/en/about/organization/index.htm>
- Японы шинжлэх ухааны академийн албан ёсны сайт <http://www.jst.go.jp/EN/>
- Шинжлэх ухаан, технологийн бодлогын институт <http://www.mext.go.jp/en/about/organization/title03/detail03/1375119.htm>
- Японы шинжлэх ухаан технологийн бодлого, Шинжлэх ухаан, технологийн бодлогын хороо, Боловсрол, соёл, спорт, шинжлэх ухаан, технологийн яам, 2014 он
- БНХАУ-ын ШУА-ийн 2014 оны тайлан <http://english.cas.cn/institutes/>
- Law of the People’s Republic of China on Progress of Science and Technology 2007.12.29
- Law of the People’s Republic of China on Popularization of Science and Technology 2002.06.29